

Педагог

№6(78)

(Қараша-Желтоқсан)
(Ноябрь-Декабрь)

2023

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

А. Олжаева	
Гибраты мол ғалым.....	3
Ж. Жансүгіров	
Өзің үйрен, басқаға үйрет.....	7
Б. Сағындыкова	
Орыс тілді сыныптарда қазақ тілін дамыту аспектілері	9
Н. Сатыбаева	
Мектептегі тәрбие жұмыстары – өркениетті қоғам қалыптастырушы фактор.....	14
Г. Керейбаева	
Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясының тиімділігі	17
Д. Шериева	
Сабақты зерттеуді өткізу жолдары.....	20
Г. Хуанбай	
Инновационные методы в работе педагога	23
С. Бейсенбаева, М. Точинская, А. Кабдуалиева	
Речевое развитие – основа умственной деятельности младших школьников	26
А. Кучинская	
Сложноподчиненные предложения как средство развития творческого потенциала школьников на уроках русского языка и литературы.....	30
А. Султанова, Ә. Құрманғазы, К. Узгельдинова	
Организация продуктивной деятельности младших школьников	35
О. Сучкова, М. Тычинская	
Кейс-стади – современный инструмент деятельности учителя начальных классов	38
Е. Чалова	
Формирование читательской грамотности на уроках русского языка и литературы.....	41
Г. Шаланова	
Формирование самостоятельности младших школьников через развитие учебной мотивации.....	43
А. Тлесова	
Көзіңді қорға!	46

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
15.02.2010 ж. Астана
қаласында тіркеліп, №10712-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
25.12.2023 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 25.12.2023 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

95

АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Ғибраты мол ғалым

Гүлжәмила МЕЙІРОВА 1953 ж. 19 желтоқсанда Маңғыстау облысы Маңғыстау ауданының Таушық кентінде туылған. Таушық 8 жылдық мектебінде 1960-1967, кейін аудан орталығы көшуіне байланысты Шетпе кентіндегі Жанажол 8 жылдық мектебінде 1967-1969 жылдары оқып, 8-сыныпты бітірген. Одан әрі 1969-71 Шетпе кентіндегі №2 орта мектепті бітірді. Сол 1971 жылы Алматы қаласындағы С.М. Киров атындағы мемлекеттік университетінің (қазіргі әл-Фараби атындағы ҚазҰУ) химия факультетіне оқуға түсті. Аталған университетті 1976 ж. бітіріп Химик; Химия оқытушысы квалификациясы берілді.

Мейірова Г. ғылыми жұмысын университетте оқыған жылдары бастаған. Жаңадан ашылған «Жоғарымолекулалық қосылыстар химиясы» кафедрасында мамандандыру бағытын таңдап дипломдық жұмысын «А.Б. Бектұров атындағы Химия ғылымдары институты» полимерлер синтезі зертханасында ҚР ҰҒА академигі Б.А. Жұбановтың басшылығымен жоғары деңгейде орындап шықты. Айта кетсек, бітіруші курстағы 150-дей студенттердің ішінен 3 адамға ғана академиялық ғылыми институтта дипломдық жұмыс тақырыбы бойынша зерттеулерді орындау мүмкіндігі берілді.

Мейірова Гүлжәмила Алматыда «А.Б. Бектұров ҚР БҒМ Химия ғылымдары институты» жанындағы диссертациялық кеңесте 1997 жылы химия ғылымдарының кандидаты, 2008 жылы химия ғылымдарының докторы ғылыми дәрежелерін алу үшін ҚР ҰҒА академигі Б.А. Жұбановтың басшылығымен орындалған диссертацияларын қорғап шықты. ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің 30.01.2009 жылғы шешімімен Г. Мейіроваға 02.00.06-жоғарымолекулалық қосылыстар мамандығы бойынша химия ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесі берілді.

Гүлжәмила МЕЙІРОВА,
химия ғылымдарының докторы,
Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университетінің
профессоры,
Халықаралық Ресей жаратылыстану
академиясының академигі.
Алматы қаласы.

Еңбек жолын 1977 жылы Шымкент химия-фармацевтика зауытында бастап 1977-1984 жылдары Шығыс Қазақстан облысындағы Ертіс химия-металлургия зауытында тәжірибелік-металлургиялық цехтың ғылыми зертханасында зерттеуші инженер болып жұмыс істеді.

Педагогикалық қызметте 1985 жылдан 2008 жылға дейін Ақтау қаласындағы Ш. Есенов атындағы Ақтау мемлекеттік университетінде оқытушы, аға оқытушы, доцент ретінде, 2004 жылдан бастап профессор лауазымында істеген. 2002 жылы «Химия доценті» ғылыми атағын алды. Ғылыми-педагогикалық қызметінің осы кезеңінде бірнеше рет университеттің грамоталарымен және Алғыс хаттарымен, 2001 жылы ҚР БҒМ «Құрмет грамотасымен» марапатталды. Табысты еңбек жолы үшін Мейірова Гүлжамила «Қазақ энциклопедиясы» сериясына кіретін «Маңғыстау» энциклопедиясының 2006 жылғы 2-басылымына енгізілді.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде Г. Мейірова

2008 жылдан бастап Химия-биология факультетінің «Химия» кафедрасының профессоры лауазымында жұмыс істеді. 2009 жылдан 2014 жылға дейін ҚазҰПУ Магистратура және PhD докторантура институтының «Жаратылыстану мамандықтары» кафедрасының профессоры, одан әрі 2014 жылдан бастап аталған университеттің Жаратылыстану және география институтының «Химия» кафедрасының профессоры. 2013 жылы Г. Мейіроваға Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры академиялық атағы берілді және РФ РЖА корреспондент-мүшесі болып сайланды.

Осы кезеңде ол өзін ғылым мен білім беру ісінің жақсы ұйымдастырушысы ретінде көрсетті. 2009 жылдан 2014 жылға дейін 6M011200-Химия, 6M060600-Химия, сондай-ақ 6D011200-Химия және 6D060600-Химия мамандықтары бойынша магистрлік және докторлық бағдарламалардың үйлестірушісі болды. Оқу бағдарламаларын жанартуға белсенді қатысты және 6M011200-Химия, 6D011200-Химия педагогика бағытындағы мамандықтары бойынша 2010 жылғы жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру МЖМБ стандарттарының авторлық ұжымының жетекшісі, 3 міндетті типтік бағдарламаның авторы. 2011 және 2015 жж. 2012 жылы 6M011200-Химия, 6D011200-Химия мамандықтары бойынша жоғары оқу орнынан кейінгі халықаралық МЖМБ стандарттарын даярлауға қатысты. 2010-2012 жылдар аралығында Г. Мейірованың басқаруымен магистранттар мен докторанттардың ғылыми жұмыстарын ұйымдастыру үшін арнайы «Химия» оқу-ғылыми зертханасы құрылды. Сондай-ақ 6M011200-Химия, 6D011200-Химия педагогика бағытындағы мамандықтары бойынша халықаралық аккредиттеу өту үшін құжаттарды дайындауға жауапты болды. 2012 жылы универси-

тетте алғаш рет айтылған мамандықтар даярлау «Оқу бағдарламасы» бойынша халықаралық лицензия алынды.

ҚазҰПУ базасында 2010-2017 жылдарда 7 халықаралық конференция мен республикалық дөңгелек үстелдер ұйымдастыруға қатысты. Г. Мейірованың жетекшілігімен 30-дан астам магистрлік диссертациялар орындалды, оның ішінде 9 магистрант әр жылдары ҚР БҒМ ғылыми жұмыстар байқауының жүлдегерлері атанды және министрлік дипломдарымен марапатталды. Қазіргі уақытта 6D011200-Химия мамандығының үш докторантының ғылыми кеңесшісі болып табылады, оның ішінде бір докторлық диссертация қорғауға дайындалған.

Мейірова Г. ҚР БҒМ «ЖОО үздік оқытушысы-2010» грантының иегері. Университет оқу-материалдық базасын нығайтуға белсенді қатысқаны үшін 2009 және 2012 жылдары ҚазҰПУ құрмет грамоталарымен, 2015 жылы РФ РЖА «Ғылым мен білімнің еңбек сіңірген қайраткері» төсбелгісімен марапатталды. 2018 жылы Абай атында-

ғы ҚазҰПУ 90 жылдығын мерекелеуге байланысты университеттің дамуына қосқан үлесі үшін «Абай» мерейтойлық медалімен және мамандарды кәсіби даярлау ісіндегі сіңірген еңбегі үшін «Үздік Ұстаз» төсбелгісімен марапатталды.

Мейірова Гүлжамиланың химия және педагогика бағытындағы ғылыми жарияланымдары 200-ден астам, оның ішінде жоғары молекулалық қосылыстар химиясы бағытында 4 ғылыми монографияның, халықаралық Скопус базасында 2 ғылыми мақаланың және РИНЦ, КОКСОН тізімдеріне кіретін, сонымен қатар республикалық импакт-факторы бар журналдарында шыққан 76 ғылыми мақаланың, ҚР 2 патенті мен 5 алдын-ала патенттердің авторы. Педагогика бағытында жаңа оқу технологияларын жасау бойынша 4 авторлық куәлік авторы.

Ғылыми-педагогикалық қызметі кезеңінде 10 ғылыми-зерттеу жобаларының, оның ішінде ҚР БҒМ 2 іргелі зерттеу бағдарламасының (2003-2005, 2006-2008 жж.); республикалық дең-

гейде 3 шаруашылық келісім-шарттық жобалардың (60 млн.т. 2003-2006 жж.); Абай университетінің 4 ғылыми жобасының жетекшісі, орындаушысы болды.

Ғылыми жобалардың тақырыбы келесі бағыттар және тақырыптарды қамтиды, мысалы Қазақстан ауыл шаруашылығы алқаптарының басым бөлігі қауіпті егіншілікке жататын алқап, сондықтан өсу фитогормондарын қолдану ерекше өзекті болып табылады. Өсімдіктердің өсу үдеткіштерін синтездеу саласы өндірістің жоғары рентабелді түрлерінің біріне жатады, өйткені ауыл шаруашылығында қолданылатын заманауи технология қолданысында препараттардың бұл түріне жоғары сұраныс бар. Жаңа полимерлі реттеуіштер жасау және оларды кең түрде пайдалану өсімдіктердің өсуі мен дамуының, соның ішінде көкөністердің, дәндік және жемшөп дақылдарының тұқымдарының сапасын жоғарылатуға және сақтауды ұзартуға мүмкіндік береді.

Ауыл шаруашылығы дақылдарының сапасы мен өнімділігін жақсарту үшін отандық фитогормондарды құру бағытындағы зерттеулер жалғасуда. Жыл сайын магистранттардың қатысуымен жаңа препараттарды, оның ішінде экологиялық және биологиялық қауіпсіз және табиғи қосылыстарға жақын препараттарды синтездеу және зерттеу жүргізіледі. Өсуүдеткіштердің жаңа түрлері модификацияланған табиғи полисахаридтер негізінде әзірленеді, олар ең алдымен элиталық және сорттық тұқымдардың өнгіштігін сақтауға, ауылшаруашылықта «органикалық» таза дақылдарын өсіруге арналған.

Республикада шөлейттенуге қарсы күрес және жайылымдарды қалпына келтіру мәселелері де өткір. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, бұндай препараттар қазақстандық аумақтардың экологиялық проблемаларын ше-

шуде де өте маңызды, себебі мемлекетіміздің 70% астамы антропогендік әсерлерге төзімділігі төмен, қуаңшылыққа тез ұшырайтын жерлер болып саналады. Мейірова Г. басшылығымен жасалған *жаңа отандық* препараттар жоғарыда аталған мәселелерді шешу үшін тиімді, оларды заманауи және экологиялық таза фитомелиорация технологиясында қолдану жоғары нәтиже беретіні зертханалық және әртүрлі далалық жерлерде өткізілген сынақтарда дәлелденген.

Ғылыми зерттеу нәтижелері бойынша дайындалған «Биологиялық белсенді қосылыстардың полимерлік туындылары» атты монография 2011 жылы РФ ВДНХ-да өткен «28 Мәскеу халықаралық кітап көрмесінде» ерекше аталып (2-6 қыркүйек 2015 ж., Мәскеу), одан әрі Париж кітап салонының «Париж кітап жәрмеңкесі» экспозициясына ұсынылды (2016). Нәтижесінде Г. Мейірова бірінші автор ретінде Мәскеудегі 28 халықаралық кітап көрмесінің қатысушысы дипломымен, ал аталған монография Париждегі «PARIS BOOK FAIR (2016)» кітап салонының «Алтын медалімен» марапатталды.

Абай университетінде жұмыс жасаған жылдарда профессор Гүлжамила Мейірова ҚазҰПУ «Хабаршысы» жаратылыстану-география сериясы редколлегиясының тұрақты мүшесі және сарапшысы болды. Бірнеше жоғары молекулалық қосылыстарды алу, зерттеу химиясы және нанотехнологиясы монографияларының, компьютерлік технологияларды химияны оқытуда қолдану жайында оқулықтардың рецензенті. 2016 ж. Г. Мейіроваға ғылыми жобалардың сапасы бойынша ҚР МФТСО сарапшысы ретіндегі жұмысы үшін Алғыс хат берілді.

А. ОЛЖАЕВА,
Алматы қаласы

Өзің үйрен, басқаға үйрет

Барлық мамандықтардың ішінде сұранысқа ие болған, бар және әрқашан болатын мамандық бар. Бұл құрылысшы. «Құрылысшы» деген сөзді естігенде көз алдымызға басында дулыға, қолында шпагат бар адам елестейді. Бірақ құрылысшы тек кірпіш қалаушы ғана емес. Бұл — құрылыс шебері, про- раб, жобалаушы, сметашы, инженер, құрылыс университетінде немесе кол- леджінде оқытушы, сонымен қатар құ- рылысшы болып табылатын көптеген басқа мамандықтар.

Әулиекөл кентінде дәл қазір қанша- ма құрылыс нысандары жүріп жатыр, мұнда кәсіпқойлар тынымсыз еңбек етіп жатыр, олардың көпшілігі бар ғұ- мырын құрылысқа арнаған.

Әркім өз өмірін басқаруға еркін құ- қығы бар. Мен бір кездері құрылыс са- ласын таңдадым және өз таңдауымды

бақыт деп санадым. Бүкіл өмірін сүйік- ті ісіне арнаған ол кәсіби мерекесін бә- рінен де жоғары бағалайды. Құрылыс- қа, мамандыққа деген сүйіспеншілік — Әулиекөл ауылшаруашылық техни- кумында тас қалаушы болып жұмыс іс- теудің қыр-сырын үйретіп жүрген шә- кірттерімнің бойына сіңірген қасиетім осы. Бүгінгі таңда мұғалім — маманды- ғы мен үшін өзіңізді жүзеге асыруға, өз ісіңізден қанағаттану сезімін сезінуге, қоғамға және еліңізге қажет және пай- далы сезінетін қызмет. Бұл менің жан дүниемдегі мәселе. Өзің үйрен, басқаға үйрет — енді менің педагогикалық фи- лософиям осы.

Менің ойымша, арнайы пәндер оқы- тушысы — студенттердің іскер серікте- сі, олардың көмекшісі, кеңесшісі және одақтасы, жағдайға дайын шешімдер- ді ұсынатын адам емес, мәселенің ен

тиімді шешімін таңдаудағы сүйемелдеушісі.

Оқушы бойында қажетті кәсіби құзиреттіліктерді қалыптастыру үшін мұғалім жан-жақты дамыған, білімді тұлға болуы керек.

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде адамдар қатал бәсекелестік жағдайға қойылды. Жоғарыда айтылғандардың барлығы мені сабақта оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендірудің тиімді құралдарын іздеуге, материалды баяндау әдістері мен тәсілдерін таңдауға шығармашылықпен қарауға, жұмыстың жаңа әдістерін іздеуге мәжбүр етеді. Сабақ уақытын барынша тиімді пайдалануға тырысып, олардың тек білімділік қана емес, шығармашылықпен айналысуына, тапсырмаларды түрлендіріп, түрлі формалар мен жаңа технологияларды қолдануға тырысамын.

Мен болашаққа сеніммен қараймын, құрылыс саласы белсенді дамып, ғылым алға қарай үлкен қадамдар жасайтынына сенімдімін.

Шәкірттеріме үнемі айтамын:

— Бәрі өз қолыңда. Жақсы оқы, көп еңбек ет, өзінді тәрбиеле. Сонда сіз өз саланыздың таптырмас маманы боласыз. Кәсіби шеберлік қай уақытта да жоғары бағаланады!

Мұғалім болу дегеніміз — кез келген ағымдағы жағдайды, кез келген тәрбиелік міндеттерді кез келген нақты жағдайда шешуге бар білімі мен тәжірибесін, өз көңіл-күйі мен ерік-жігерін жұмылдыра білу.

Көрнекті ғалым В.О. Ключевский мұғалімнің кәсіби шеберлігі үшін ең бастысы өсиетті ұстану керек деп есептеді: жақсы ұстаз болу үшін үйрететін нәрсені жақсы көру және үйрететінді жақсы көру керек. Мен ұстаздық кәсібінде осы келісімді ұстануға тырысамын.

Жаролла Искакович ЖАНСҮГІРОВ,
«Әуликөл ауылшаруашылығы
колледжі» КМҚК
арнайы пәндер оқытушысы.
Қостанай облысы.

Мектептің жаны - мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең өуелі мектепке керегі - білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Ахмет Байтұрсынов

Орыс тілді сыныптарда қазақ тілін дамыту аспектілері

**Бакшагуль
Талхановна
САГЫНДЫКОВА,
№18 гимназияның
қазақ тілі мен
әдебиеті пәні
мұғалімі.
Алмалы ауданы,
Алматы қаласы.**

XXI ғасыр табалдырығын еркін атаған азат ұрпаққа тәлім-тәрбие және білім беруді жетілдірудің басым бағыттарын айқындау — педагогика тәжірибесінің көкейкесті мәселелерінің бірі болып отырғаны анық.

Қазақ тілін оқыту барысында оқушының тілін дамытып, сөз байлығын арттыру — ең маңызды жұмыстардың бірі. Оқу орыс тілінде жүретін сыныптарында оқушылар қазақ тілін оқу барысында мұғалімнің қойған сұрақтарын түсініп, оған жауап қайтаруға, үйренген сөздерін бұзбай айтуға, әсіресе, құрамында қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс қолданып, сөйлемді дұрыс құруға үйретіледі. Бұл мәселені жүзеге асыру үшін, біріншіден жүйелі түрде, «онайдан қиынға принципін» басшылыққа сала отырып күнтізбегін жоспарлау қажет деп ойлаймын. Содан кейін жоспарды басшылыққа ала отырып, оқушылардың тілін дамыту үшін әр түрлі тәсілдер арқылы жұмыс жүргізу.

Осы мақсатта оқытушы әр түрлі оқыту әдіс-тәсілдерін пайдаланып, тіл дамыту жаттығуларын, ойын элементтерін және тақырыпқа сәйкес көрнекіліктер қолданады. Басты назар ауда-

ратынымыз оқу, сөйлеу, талдау, жазу жұмыстарына мұқият көңіл бөлу.

Оқу орыс тілінде жүретін мектептерде оқушыларға қазақ тілінен үйретілетін сөздер біріншіден, белгілі бір тақырыптарға, екіншіден сөз таптарға қатысты болады, сол себептен қазақ тілі сабағы әрі тілдік, әрі әдебиеттік оқу материалдарын қамтиды. Кейбір грамматикалық түсініктемелер, жаттығу шарттары орыс тілінде берілетіндіктен, салыстырмалы грамматикаға байланысты мәліметтер де қамтылады. Заман өзгерген сайын әдіс-тәсілдер көбейіп, жаңарып, толығып отыр.

Әр түрлі жаңа технологияларды қазіргі мұғалімдер өз тәжірибелерінде қолданып жүр. Сонымен қатар орыс тілді мектеп оқушыларына қазақ тілін үйретуде пән бойынша жүргізілетін сыныптан тыс жұмыстардың маңызы зор. Қазақ тілінен сыныптан тыс жұмыс оқушылардың білімін тереңдетуге, ой-өрісін кеңейтуге, олардың тілді үйренуге ынтасын, құмарлық сезімін оятуға көмектеседі. Орыс тілді мектеп оқушыларын қазақ тілінде сөйлеуге үйрету, оны оқыту әдістемесін жетілдіру — бүгінгі күннің аса маңызды мәселесі. Мектеп тәжірибесінде білім мазмұнын жетілдіру, үшін оқыту процесінің тиімді жолдары, жаңа әдістері жан-жақты қарастырылуда. Қазақ тілін нәтижелі үйрету үшін, оның оқыту әдістемесін жетілдіре түсіну-үлкен мәселе. Жалпы педагогиканың әдістерінен әр пәннің өзіне тән әдістері шығады. Менің жүргізіп жүрген пәнім орыс мектебіндегі қазақ тілі орайында әңгіме болады. Тіл дамыту — ең негізгі

жұмыстың бірі болып табылады.

Тілді дамыту дегеніміз — оқушының сөздік қорын дамыту, ойлаған ойын өз еркінше басқа адамға жеткізе алу, оның сөзін түсіне білу, қысқаша айтқанда еркін сөйлей білуге үйрену. Осыдан келіп тіл дамыту жұмысының кең аялы екенін көреміз.

Адам әрқашанда өз ойын ауызша және жазбаша жеткізеді, сол себептен бұл ұғымдар өзара байланысты. Ауызша жеткізу дегеніміз — сөйлеу. Сөйлеу — тілдің көмегімен қарым-қатынас жасау. Әр адам сөйлеу арқылы екінші адамға өз ойын жеткізе алады.

Сөйлеу әрекетінің өз сипатамалары бар. Солардың бірі — сөйлеудің мазмұнды да мәнерлі болып келуі. Егер сөйлейтін сөзде мазмұн болмаса ол сөз мәнін жоғалтуы мүмкін. Ал сөзді мәнерлеп айту — әрбір сөйлемге әсерлі үн, саз береді. Аталарымыз айтқандай, бір ауыз сөзбен адамды дертінен жазуға немесе өлтіруге болады. Демек, сөздің құдіреті өте күшті. Сабақтың пікірлесу кезеңінде оқушылар әрбір сөзді орынды қолданып, әр сөзге екпінді дұрыс қоя білуі керек. Сол жағдайда ғана олардың сөйлеу әрекеттері дұрыс қалыптаса түседі.

Әр мұғалім қазақ тілі сабақтарында тіл дамыту жұмыстарын шығармашылықпен жүргізіп, дұрыс ұйымдастыра білсе, ол оқушының күнделікті өмірдегі құбылысты жан-жақты түсіне білуіне жағдай жасайды.

Тіл дамыту жұмысы, негізінен, мынадай 4 бағытта жүргізіледі.

Біріншіден, мәдени, әдеби сөйлей білу нормаларына үйрету, яғни орфографиялық дағдыны меңгерте отырып, оқушыға мәнерлеп оқу дағдыларын қалыптастыру.

Екіншіден, лексикалық жұмыстар жүргізу арқылы оқушының сөздік қорын байыту, тілдің лексика және фразеология бөлімдерінен кеңірек білім беру көзделеді.

Үшіншіден, жаңа сөздер үйрету.

Төртіншіден, оқушының ойын жазбаша дұрыс, сауатты жаза, әрі сөйлей білуге үйрету мақсат етіледі.

Тіл үйренуде ең басты міндет — оқушылардың сөйлеу тілін жетілдіру. Ол үшін:

- Оқушылардың сөздік қорын дамытуға арналған әдіс-тәсілдер туралы мәлімет беру;

- Әдіс-тәсілдер туралы теориялық ұғым беру;

- Әдістерді тәжірибеде қолдана білуге үйрету;

- Қазақша сөйлеу дағдысын дамыту;

- Жазбаша тілін дамытып, орфографиядан түсінік беру;

- Сөздікті дамыту;

- Сөйлеу тілінің грамматикасын қалыптастыру;

- Қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету;

- Диалогтік сөзді қалыптастыру;

- Түсінгенін айта білу;

- Көркем шығармамен таныстыру;

- Сауатты жазуға дағдыландыру қажет.

Қазақ тілі сабағындағы сөздік қорды дамыту жұмыстары мынадай әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асады. Ол — сұрақ-жауап, сөйлесу, әңгімелесу, әңгіме, түсінігін айтқызу, көрнекілік, аударма, кітап пен жұмыс, мәтінмен жұмыс әдістері. Әр сабақ сайын тақырыпқа сай көрнекі құралдар, түрлі суреттер, кестелер, тақырыптар бойынша электронды оқулықтар мен сабақты көркемдеп отырса, оқушылардың сөздік қоры біршама толығатынына сенімдімін.

Оқу орыс тілінде жүретін мектептерде оқушыларға қазақ тілінен үйре-

тілетін сөздер біріншіден, белгілі бір тақырыптарға, екіншіден сөз таптарға қатысты болады, сол себептен қазақ тілі сабағы әрі тілдік, әрі әдебиеттік оқу материалдарын қамтиды. Кейбір грамматикалық түсініктемелер, жаттығу шарттары орыс тілінде берілетіндіктен, салыстырмалы грамматикаға байланысты мәліметтер де қамтылады. Қазақ тілі сабағындағы сөздік қорды дамыту жұмыстары мынадай әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асады. Ол — сұрақ-жауап, сөйлесу, әңгімелесу, әңгіме, түсінігін айтқызу, көрнекілік, аударма, кітаппен жұмыс, мәтінмен жұмыс әдістері.

Мемлекеттік тілдің қоғамдағы орнын көтеру үшін бүкіл жүйе болып жұмыс істеуіміз қажет. Бала енді тілі шығып, балабақшаға барып, қазақ сөздерімен танысуы тиіс. Мектеп қабырғасынан күнделікті өмірдегі, қолданыстағы тілді үйреніп шықса, жоғарғы оқу орындарын да мектеп бағдарламасын қайталамай, тілдік категорияны тереңірек оқытылса, болашақта орысша және қазақша тіл білетін маман даярлар едік. Қаншама жазсақ та, айтсақ та ісіміз оңға баспай тұр. Себебі оқушылар тек сабақта ғана қазақша сөйлеп, оны тәжірибеде қолданбайды одан гөрі ағылшын тілінде сөйлегенді ұнатады.

Осындай күрделі де ауқымды мәселені шешу үшін сөздік қорды байытуға бағытталған әдістер жайлы бағдарламды ұсынып отырмын.

Себебі сөздік қордың бай болуы маңызды мәселе. Бұған үлкен көмек беретін тақырыптық модульдік бағдарлама. Әр сабақты фонетикадан бастаған жөн болар. Дауысты, дауыссыз дыбыстарға көңіл бөліп, дұрыс айтылуы мен жазылуына, сөз, сөйлем құрастыру процесін бірізді түрде жүргізіп отырса тиімді болады.

Сөздік қорды дамытуға бағытталған әдістердің жалпы міндеті — Сөздің мағынасын дұрыс түсініп, оны өз сөзінде дұрыс қолдану. сол әдістерді ұсынып отырмын.

Түсіндіру әдісі — жаңа сөз, сөз тіркесі, сөйлемдерді түсіндіруде қолданады. Сабақ сайын үйретілетін жаңа сөздер бойынша, яғни сөздік жұмысында іске асады. Сондай-ақ қазақ тілі грамматикасының кейбір ерекшеліктері (алфавит бойынша қазақ тіліне тән ерекше дыбыстарды, дауысты дыбыстардың жуан, жіңішке, ал дауыссыз дыбыстардың қатаң, ұяң, үнді болып бөлінетіндігі, екпіннің соңғы буынға түсіп, не істейді? сұрағына жауап беретін сөздердің сөйлем соңында тұратындығы, жалғау, жұрнақтардың жуан, жіңішке, екі вариантта болатындығы кім? сұрағының тек адамға қойылатындығы, ма, ме, ба, бе, па, пе деген қосымшалардың бірде жалғау болатындығы, т.б) түсіндіріледі.

Көрнекілік әдіс — сабақ сайын жүргізілетін әдіс. Басқа тілді үйретуде ең нәтижелі және жиі қолданылады. 1-2 сыныптарда түрлі суреттер мен заттарды, ойыншықтарды көрсету арқылы сөздерді үйретуге болады. Көрнекілік тақырыпқа сай, көзге тартымды яғни эстетикалық жағынан жақсы, ірі екі немесе үш түстен болуы керек. Мысалы: «Ұлттық киімдер» тақырыбын өткен кезде киімдердің суретін көрсету арқылы немесе сыныпқа кәдімгі киімдерді көрсету арқылы жүзеге асып отырады. Әр түрлі тірек кестелер және таблицалармен сөздерді, сөз тіркестерін үйретуге болады. Ы. Алтынсарин натуралды әдіс туралы былай деген: «балаға айтып түсіндіргеннен гөрі, қолымен ұстап, көзімен көріп, мұрнымен иіскеп түсіндірген сабақ ұғымды» деген. Бұл әдісті сөздік қорды дамыту-

ға бастауыш сыныптарда қолданады. Мысалы: Алма сөзін алманы көрсету арқылы ұғындырамыз. Бұл әдіс – жеміс-жидектер, оқу құралдары, ойыншықтар, тағамдар тақырыптарында жүзеге асады.

Келесі әдіс сұрақ-жауап әдісі.

Бұл әдіс балалардың тілін дамыту үшін манызды әдістің бірі. Қай сынып болсын, сабақтың қай кезеңінде болсын қолдануға болады. Өте белгілі де тиімді әдіс. Жас ерекшелігіне байланысты сұрақ дайындалады. Мысалы:

Сенің туған қалаң қалай аталады?

Менің туған қалам Алматы деп аталады.

Қаланың ортасынан қандай өзен ағады?

Қаланың ортасынан Үлкен Алматы өзені ағып өтеді.

Дәстүрлі сыныптық – сабақ жүйесінің барлық элементтерінің және сабақты құрастыру технологияларын қолданумен қатар, мұғалім келесі педагогикалық технологияларды пайдалана алады: ойын технологиясы, проблемалық оқыту, оқу зерттеуін ұйымдастыру технологиясы, жобалау әдісі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Интерактивтік әдіс. Интерактивтік деген сөз энциклопедияда көрсетілгендей, интеракция деген ұғымнан келіп шығады. Ал интеракция жеке индивидтердің, топтың, жұптың, өзара біріккен әрекетке бір-біріне алма-кезек әсер етуі. Бұл әдіс, әсіресе, сұхбат құруда оқушылардың белсенділігін арттырады. Бірігіп жұмыс істеуге үйретеді. Олардың ізденуін, шығармашылықпен әрекет етуін қамтамасыз етеді. Интеракция кезінде оқушылардың істі ұйымдастыра білу қабылеттері де көрінеді. Интерактивті әдіспен сабақ өткізу кезінде оқытушы кеңесші, серіктес рөлін атқарады. Ал топ белсен-

ді түрде әрекет ете отырып, бірін-бірі қолдау, толықтыру арқылы сұхбат құруға үйренеді. Екі оқушының сұхбатына үшіншісі де араласуына болады. Ол қарсы топтың оқушысы болуы да мүмкін.

Бұл әдістің негізгі мақсаты – оқу процесінің барлық сатысында біріккен әрекетке жағдай жасау. Әр оқушы жеке тапсырмамен жұмыс істей отырып, топ мүддесін ойлауға үйренеді. Әрқайсысы өз міндетіне жауапкершілікпен қарай отырып, ортақ нәтижеге қол жеткізуге ұмтылады. Қандай әдіс болсын мұғалім өз сабағына икемдеп қолдануы керек. Осылардың ішіндегі ойын технологиясы туралы айтпақшымын.

Оқушылардың білімге ықыласын, ынтасын, қызығушылығын арттырудың ең жақсы жолының бірі – сабақта ойындарды қолдану. Ойын – балалардың шынайы және ойлап тапқан шындығына тез, еркін енуіне, өзіндік «Менін» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді. («Мен оқушымын», «Мен және менің отбасым», «Мен жолаушымын», «Біз жолаушымыз», «Адамдардың кәсібі», «Мен кәсіпкермін», «Біз қонақтамыз»). Мұндай ойын түрлерінің ерекшелігі – жоғары көңіл-күйде ойналатын рөлдер шынайы сезімге, ойға, ниетке толы болады және бала үлкендер сияқты дәрігер, эколог, жол көрсетуші болғысы келеді. Бұл ойындарда балалардың мінез-құлықтары мен іс-әрекеттері реттеледі. Ойын іс-әрекетінің мотивациясы еркіндікті, тандау мүмкіндігін, қажеттілігін, өз-өзіне сенімін, өзін-өзі дамытуын қамтамасыз етеді.

Кейбір педагогтар мен психологтардың мектеп жасындағы балалар, ойын жасынан өтіп кетті, – деуі бекер. Зерттеулер көрсеткендей, дәстүрлі ұйым-

дастырылған оқу процесіне қарағанда, оқушылар ойынға қатыса отырып, неғұрлым аз шаршайды, оқу қызметінен жағымды эмоциялар алады.

Қорытынды

Оқушылардың ауызекі сөйлеу тілін, тіл мәдениетін арттыру мен дамыту, сапалы білім беру — қазіргі кезде мектеп мұғалімдерінің, тіл мамандарының алдында тұрған басты міндеттердің бірі.

Қазіргі заман талабына сай білім беру үрдісі білімді жеке тұлғаға қарай бағыттап отырып, тұлғаны жан-жақты дамытуға, шығармашылықпен айналыстыруға жол ашып отыр. Алайда, осы іс-шаралардың барлығы мұғалімнің ұйымдастыруы мен шеберлігінің нәтижесінде іске асырылады.

«Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңында»:

«Жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектін байыту» - дейтін тұжырымдар бүгінгі білім берудің мақсаттары мен міндеттерін ғана емес, тіл дамытудағы өзекжарды мәселелерді де айқындайды.

Қазақ тілі сабағында оқушыларды сөзді дұрыс қолдана білуге, өз ойын орнықты жеткізуге, еркін сөйлей білуге жетелейтін тәсілдің бірі — тіл дамыту жұмыстары. Тіл дамыту мақсатындағы жүргізілетін жұмыстар оқушының ойлау қабілетіне, сондай-ақ өз ойын жеткізе білуіне, шығармашылық ізденісіне жол ашады. Оқушының білімі ғана жетіліп қоймайды, қабілетінің, дарын көзінің ашылуына түрткі болады.

Оқу орыс тілінде жүретін мектептерде оқушыларға қазақ тілінен үйре-

тілетін сөздер біріншіден, белгілі бір тақырыптарға, екіншіден сөз таптарға қатысты болады, сол себептен қазақ тілі сабағы әрі тілдік, әрі әдебиеттік оқу материалдарын қамтиды. Кейбір грамматикалық түсініктемелер, жаттығу шарттары орыс тілінде берілетіндіктен, салыстырмалы грамматикаға байланысты мәліметтер де қамтылады. Заман өзгерген сайын әдіс-тәсілдер көбейіп, жаңарып, толығып отыр. Әр түрлі жаңа технологияларды қазіргі мұғалімдер өз тәжірибелерінде қолданып жүр.

Сабақта келесідей жұмыс түрлерін қолданамын: эвристикалық және проблемалық-ізденіс әңгіме; демонстрациялық эксперимент; практикалық жұмыс; дебат сабақтар.

Сонымен қатар орыс тілді мектеп оқушыларына қазақ тілін үйретуде пән бойынша жүргізілетін сыныптан тыс жұмыстардың маңызы зор. Қазақ тілінен сыныптан тыс жұмыс оқушылардың білімін тереңдетуге, ой-өрісін кеңейтуге, олардың тілді үйренуге ынтасын, құмарлық сезімін оятуға көмектеседі. Орыс тілді мектеп оқушыларын қазақ тілінде сөйлеуге үйрету, оны оқыту әдістемесін жетілдіру-бүгінгі күннің аса маңызды мәселесі. Мектеп тәжірибесінде білім мазмұнын жетілдіру үшін оқыту процесінің тиімді жолдары, жаңа әдістері жан-жақты қарастырылуда. Қазақ тілін нәтижелі үйрету үшін, оның оқыту әдістемесін жетілдіре түсіну-үлкен мәселе. Жалпы педагогиканың әдістерінен әр пәннің өзіне тән әдістері шығады. Менің жүргізіп жүрген пәнім орыс мектебіндегі қазақ тілі орайында әңгіме болды. Тіл дамыту — қазақ тілі пәні бойынша әрбір сабақтың ең негізгі мақсаттарының бірі болатындығы осы жұмыста дәлелденді.

Мектептегі тәрбие жұмыстары — өркеніетті қоғам қалыптастырушы фактор

**Нұржан
Қожадиясқызы
САТЫБАЕВА,
№32 жалпы білім
беретін мектеп
директорының
тәрбие ісі жөніндегі
орынбасары.
Түркісіб ауданы,
Алматы қаласы.**

«Білім мен тәрбие — егіз» деген ұғым санамызда ертеден қалыптасқан. Сол ұғымды қалыптастырған ата-анамыз бен ұстаздар қауымы, жалпы қоғам. Қоғамымыздың ілгері дамуының өзі ғылым мен білімге тікелей байланысты. «Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», - дейді Мағжан Жұмабаев. Сонда сол халықтың қаны мен жанын, рухын бойына сіңіреді. Еліміз егемендігін алып, тәуелсіздік туы биікке көтерілген қазіргі кезеңде бүгінгі ұрпақтың қоғамымыздағы жанау процесін жүзеге асырудағы жүргізген жұмысы баршылық. Жеке ел болып дербес даму жолына түскен осы бас-тамамызды баянды етіп, нығайта түсуде жеткіншектерге жүктелер міндет те ерекше үлкен. Ал еңсе тіктеген Қазақстандай жас мемлекет үшін бұл міндет ауқымдала түспек. Өйткені Отанымыздың, қоғамымыздың келешектегі шын жанашыры да, арқа сүйері де осынау жас ұрпақ арасынан шықпақ. Демек, оларды лайықты із-басар етіп дайындау, тәрбиелеп шығару үшін білім ордаларындағы білім, тәрбие

жұмыстарын күшейтіп, ұлттық ұлағаттылыққа баулып өсіру міндеті бар.

Адамзатты тәрбиелеу — ұзақ және күрделі процесс. Жеке бастың қалыптасуы, оның рухани жағынан дамуы бала кезден бастау алады. Жас шыбық иілуге қандай икем болса, бала да тәрбиені қабылдауға сондай бейім. Соңғы жылдары жалпы білім беретін мектеп пен жалпыға бірдей орта білім беру ісін дамыту, жаңарту проблемаларының ауқымдылығы соншалық, оған жас ұрпаққа білім беру саласында жүрген азаматтармен қатар, ұлт тәрбиесіне бей-жай қарамайтын әрбір адам өз үлесін қосуда.

Отбасы — адам баласының алтын дінгегі. Өйткені адам ең алғаш шыр етіп дүниеге келген сәтінен бастап, осында ер жетіп, отбасының тәрбиесін алады. Сондықтан да отбасы — адамзаттың аса қажетті, әрі қасиетті алтын мектебі. Отбасының адамзат ұрпағына деген ықпалы мен әсер күшін өмірдегі басқа еш нәрсенің күшімен салыстыруға болмайтындай. Өйткені ата-ананың балаға деген тәрбиесінің орнын еш нәрсе толтыра алар емес.

«Ел болам десен, бесігіңді түзе» деген нақыл сөз отбасы тәрбиесінің маңызын айқындатып тұр емес пе? Отбасы мүшелерінің жас шамасы әр түрлі болса да, олардың арасында бір-бірімен рухани жақындығы, мақсатынтымақтастығы бар.

«Отан отбасынан басталады» деген сөздің мәнісі де осында. Ата-ана өз

отбасын нығайта отырып, сонымен бірге оның балағатқа толған мүшелерін үй болуға, өз шаңырағын көтеруге әзірлеуі басты әрі өте жауапты міндет болып саналады.

Әке мен ананың баласына қоятын ең бірінші басты талап-тілектері — баланың «әдепті бала» болып өсуі. Сондықтан қазақ жанұясы әрдайым: «Әдепті бол, тәрбиесіздік етпе, көргенсіз болма» деген сияқты сөздерді балаларының құлағына құйып өсірген.

Қазақ отбасында өз баласын мейірімділікке, имандылыққа баулып өсірген. Үнемі жанұясында осылай тәрбие көрген бала ақырында, өздігінен тіл алғыш, адал, тиянақты, ұқыпты болып шыға келеді. Тәрбие басы әдептілік деп білген ата-ана әуелі баласына өздерін сыйлап-құрметтеуді үйреткен. Сонымен қатар, балаларының ер-азамат болып, халқына еңбек етулерін басты міндет етіп қойған. Отбасының ұйытқысы, берекесі, мейір-шапағат көзі — ана. Анасының әкесіне деген қарым-қатынасының өзі — балалардың әкеге көзқарасының сипатын анықтайтын берік есте болуға тиіс. Мұның өзі, бір жағынан, үй ішіндегі әдептің бастау көзі екені анық. Демек, балалар үшін әке беделі аналарының сөзі, іс-қимылы, қас-қабағы арқылы қалыптасады.

Қазіргі заманымыз жақсарып, халықтың әл-ауқаты артып келеді. Дегенмен де әр түрлі діни көзқарастағы адамдардың үгіт-насихатына балалардың еріп кетпеуін қадағалағанымыз жөн. Ата-аналар балаларды мүмкіндігінше көп уақыт үйде жалғыз қалдырмауға, немен шұғылданатынын, мек-

тепке қалай барып келуін, күнде қанша сабақ болып, қаншада қайтатынын біліп отырулары керек. Баланың сабақтан тыс уақытын қалай ұйымдастыру керек? Олардың кітап оқуына, мәдени тынығуына жағдай жасап көмектесу қажет. «Тәрбие отбасынан басталады» десек те, күйбең тіршілікке алданып жүріп, отбасындағы әрбір баланың әрекетін, қылықтарын бағалап, бағыт-бағдар беруге көңіл кейде аз бөлінеді. Әрбір ата-ана баласының ынтасын, қызығушылығын байқап, оның өзін-өзі дамыту үшін жағдай жасап, ықпал етуі керек.

Біздің мектебімізде тәрбие мәселесі ерекше назарда, себебі қазіргі таңда әлеуметтік желілер мен смартфоннан бас алмайтын ұрпақ өзінің виртуалды әлемінде өмір сүріп, шынайы өмірдің қызығын байқамай қалатын өкінішті сәттерге куә болып жатырмыз. Сондықтан жеткіншектерді сынып сағаты, мерекелік шаралар, ашық тәрбие сағаттары, кездесулер мен кештер арқылы қоғамдық өмірде өзінің белсенділігін таныта алатындай етіп тәрбиелеудеміз. Сан түрлі сайыстар оқушылардың зердесін ашып қана қоймай, белсенді және тапқыр болуға ықпал етеді. Сондықтан сабақ процесімен қатар тәрбие процесіне белсене қатысатын оқушылар саны көбеюде. Бұның өзі көңіл көншітетін ақпарат екені рас.

Бала — Отанымыздың келешегі, біздің жалғасымыз. Сондықтан бала тәрбиесі — баршамызға ортақ іс. Әр ата-ана өз баласын еліне, халқына шын берілген, халқын құрметтей алатын, дені сау, білімді, еңбексүйгіш, жан-жақты жетілген азамат етіп тәрбиелеуді борышым деп есептеуі керек.

Көшеде өтіп бара жатып кейбір тұлға болуымыз шарт. Осыдан-ак балалардың бейәдеп сөздерін естіген кезде бірден ескерту жасаймын, тәрбие процесі үздіксіз жалғаса беретін үдеріс екенін аңғарамыз. себебі ондай әдепсіздікке біздер, Сайып келгенде, қоғамда әдеп-ересек қауым бей-жай қарасақ, өсінабат өлшемдерінің терең тамыры-келең ұрпақ әдепсіздігін әдепсіздік-ланып, кең жайылуында отбасының-деп санамауы мүмкін, яғни олардың-маңызы орасан зор. Әрбір ұяның-бойында қоғамдық орында өздерін-қос тіреуі — ата-аналар өздеріне-әдепті ұстауды күнделікті өмірде, әдеп-адамгершілік талаптарын, құ-қоғамдық орындарда да үйретіп жү-қықтары мен міндеттерін мүлтіксіз-руге шақырамын. Нағыз тәрбие — ол-орындаса, бүкіл қоғамда, елде бей-жұмыла жүргізген тәрбие деп айтар-біт те берекелі тұрмысқа негіз қа-едім. Сондықтан, өзіміздің азамат-ланбақ, демек, ұрпақтарына құтты-тық борышымызды ұмытпай, өске-қоныс, жайлы болашақ қамтамасыз-лең ұрпаққа үлгі-өнеге болатындай-етілмек!

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясының тиімділігі

Гульбану Муратбековна КЕРЕЙБАЕВА,
«А.С. Иванов атындағы Выдриха жалпы орта
білім беретін мектеп-балабақшасы кешені» КММ-
нің қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі.
Шемонаиха ауданы,
Шығыс Қазақстан облысы.

Қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып жүрген жаңа технологиялардың бірі — оқушылардың жазу мен оқуда сын тұрғысынан ойлау қабілетін қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Осындай әдістеме негізінде жасөспірімдерге қазақ тілі мен әдебиетінен терең де тиянақты білім беруді өз тәжірибемде жиі қолданамын. Осы технология бойынша арнайы семинар-курстан өттім.

Мен осы мақаламда «сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының басты ерекшеліктері мен қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарындағы қолданылу жолдарына тоқталмақпын.

Алдымен, бұрыннан өткізіп жүрген дәстүрлі сабақтар. Мен қазіргі жаңа

оқыту технологиясы негізінде өткізілген сабақтарды салыстыра отырып, төмендегі айырмашылықтарды байкадым.

Дәстүрлі сабақтар үрдісінде

Мұғалімнің әдістері	Оқушының іс-әрекеті
1. Тақырып түсіндіреді.	1. Мазмұнын айтып береді.
2. Кейіпкерлер туралы немесе қазақ тілі бойынша ережелерді түсіндіру.	2. Кейіпкерлерге мінездеме береді, қазақ тілі бойынша ережені айтады, жаттығу орындайды.
3. Шығарманың идеясын анықтайды, талдайды.	3. Мұғалімнің түсіндіргенімен байланыстырып айтады.
4. Шығарма жазу тапсырылады.	4. Тақырып бойынша шығарма жазады.

«Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы бойынша өткізілген сабақтар үрдісіндегі өзгерістер және нәтижесі

Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті
1. Топқа бөліп, ой қозғайды.	1. Топтарда жұмыс жасайды.
2. Тақырыпқа қызықтырып бағыттайды.	2. Мәтінмен өздері танысады.
3. Шығармадағы ең құнды мәселелерді анықтау ұсынылады, зерттеледі.	3. Әр түрлі әдістер арқылы шығарманы саралайды.
4. Образдылық ерекшелігін тануға бағыттайды, орнына өздерін қойып қарайды, салыстырады.	4. Жеке кейіпкерлерді талдайды, олардың іс-әрекетін зерттейді.
5. Ойларын жазуды ұсынады.	5. Ой қорытып, оны қағаз бетіне түсіреді.
6. Қорытынды жасауға бағыттайды.	6. Тұжырымдама жасайды.

Осы салыстыру кестелерінен «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының негізгі қағидаларының шығармашыл тұлға қалыптастыруға бағытталғандығын көреміз. Академик Лернер бойынша білім-мәліметтер мен деректер, икемділіктер мен дағдылар, шығармашылық іс-әрекеттер, көңіл-күй құндылық бағдарларынан тұрады. Осыны ескерсек, сын тұрғысынан ойлау сабақтарында осы аталған бағдарлардың іске асып, нәтижесін беретіндігіне күмән болмайды. Оқытуды жеке тұлғаға бағыттау арқылы кез келген сабақтың дамытушылық, тәрбиелілік мүмкіндіктерін пайдаланып және осы жүйені қолдану барысында қазақ тілі мен әдебиет са-

бағында оқушының шығармашылық қабілеттерін дамыту ойдағыдай жүзеге асырылады.

Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарын «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы стратегиялары негізінде құрып оқыту, яғни сыни тұрғыдан ойлау тәсілін іс-тәжірибеме енгізу нәтижесі жеткіншектер бойында мынадай іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға болатынын байқатты:

- Әрбір оқушы өзінің жеке ойымен, өмірге деген көзқарасымен және ойлау қабілетімен ерекшеленеді;

- Жеке дауысты (кейіпкер, жазушы, бірге оқитын оқушы) қабылдауға үйренеді;

- Ойын жаңа ақпараттар арқылы білдіреді (мағынаны тану кезеңінде);

- Өз ойларын толық, дұрыс тұжырымдайды;

- Өз біліміне сүйеніп, мәселенің шешімін дұрыс тауып, ойын жеткізе біледі, яғни «Мен» деген сөзді ұғады.

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамытуда шығарма жазуды үйретудің стратегияларын практикамен сабақтастыру тәсілінің өзіндік үлгілері бар. Соларға тоқталайық. 7-сыныпта қазақ әдебиеті пәнінен С. Мұратбековтің «Жусан исі» тақырыбын «сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы тұрғысынан өткіздім.

I. Қызығушылықты ояту барысында оқушыларға әңгімені талқыламастан бұрын сөзден үй салып, мықты үйді, мықты біліммен құраймыз. Үй салу үшін ең бірінші іргетас құрайық.

I. Іргетас

1. Әңгіменің авторы туралы кім не біледі?

2. Осы автордың өткен сыныптарда оқыған шығармаларын білесіңдер ме?

3. Қандай шығармасын өттік? Мазмұны қалай еді?

II. Қабырға

1. Әңгіме оқиғасы қай жылдарда болып еді?

2. Әңгімеде халыққа түскен ауыртпалық пен қиыншылықтар, қайғы-қасірет қалай суреттеледі?

III. Шатыр

1. Аяанның алғашқы ертегісі қандай оқиғаға байланысты айтылатын еді?

2. Оның «ертеде бір жетім бала болыпты» деп басталуымен қандай байланысы бар?

IV. Терезе

1. «Жылауды әркім біледі. Мықты болсаң нағыз еркектерше қиыншылыққа жыламай бақ», - дегеннен қандай, мінез қасиеттерді байқауға болады? Бұл қасиетін қай сәттерден көруге болады?

2. Жусан исінің Аян үшін қандай маңызы бар?

Осы сұрақтар арқылы оқушылардың қызығушылығын арттырамыз. Үй – іргетас – шатыр – терезе арқылы білімнен үй құраймыз. Сабақ барысында оқушылар «Екі түрлі түсініктеме» күнделігін пайдаланып, дәптердің бетін вертикаль сызықпен бөледі.

Мәтіндегі қатты әсер еткен тұстар, үзінділерді жазады.

Сол әсер еткен үзінділер жайлы пікір жазады. (Нені еске түсіреді, себеп салдары қандай, қандай сұрақтар бар, т.б.)

Әр оқушы мәтінмен танысып, күнделікті толтырып біткен соң, жұпта, топта талқылау ұйымдастырамын. Осы стратегия арқылы көп нәтижеге жетуге болады. Оқушылар ойланады, ізденеді, бірін-бірі түсінуіне мүмкіндік туады, жұппен жұмыс істеуге үйренеді. Ой түю арқылы, керекті дәйектемені іздеп таба біледі, оны пайдалана білуге үйренеді.

6-сыныпта М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясынан «Біржан сал Абай ауылында» тақырыбын қорытындылауға сын тұрғысынан ойлау технологиясының стратегиялары мықты білім нәтижесін көрсете білді.

Оқушылар сабаққа түгел қамтылды. Сабақ «Блум таксономиясы» бойынша жүргізілді. Стратегия арқылы мәтінге толық талдау жүргізілді. Оқушылардың білімі деңгейі, әрекет түрлері, ақпаратты толық тануы ескерілді. Оқушылар мәтінді түсінді, әрі өз сөзімен жеткізді. Мәтінге анализ болды. Синтез (жинақтау бойынша) оқушылар сахналық көрініс арқылы шығарманы жинақтады. Осы сабақ барысында біраз нәрселер қамтылды. Оқушылардың шығармашылық деңгейі қалыптасты. «Эссе» стратегиясы бойынша «Абай ағаға хат», «Біржан ағаға хат» орындалды.

Эссе мына үлгіде жазылды: «Абай аға, сіздің құлақтан кіріп, бойды алар әніңіз бен ақиқат үшін шырылдаған, елді бірлікке шақырған, татулыққа үндеген өлендеріңіз бізге қатты әсер етті, тебірентті, толғантты. Сіз армандаған өнер күдіреті қазір шарықтауды...».

«Эссе» стратегиясы бойынша өз ойынан әр түрлі пікірлер құрастырып, оны дәлелдеуге үйренеді.

«Сауалнама-интервью» стратегиясы да жаңа білімді меңгертуге үлкен септігін тигізеді. «Сауалнама-интервью» стратегиясы бойынша өтілген тақырыпқа талдау, салыстыру, зерттеу жұмыстары бойынша оқушы білімін жинақы түрде қорытындылауға болады.

Оқушыларды жеке тұлға ретінде ала отырып, олардың іс-әрекет түрлерін мақсатты қалыптастыру, өздік, дербес ізденуге баулимыз. әрбір оқушыны өз беттерімен көркем туындыны оқуға, талдауға, бағалауға жетелейміз. «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы дайын білімді қайталап айту емес, оны өз белсенділіктері бойынша алуға тәрбиеленеді. Оқушылардың өзіндік жұмысына мақсатты бағдарлар, айқын міндеттер қойғыза білуге үйретеміз.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарын-

да проблемалық сабақтарды бөліп алу, әзірлеу, соны талқылау, өзіндік қорытынды жасау, өз беттерімен анализ, синтезге, бағаға жету, өзін-өзі бақылау жұмыстары балаларды шығармашылыққа, жүйелі білімге жетелейді.

Сонымен, қазақ тілі мен әдебиеті сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша үйрету барысында мынадай қорытындыға келдім:

1. Оқушы өмірге деген өз ойын білдіретін жазу стилін тапты;

2. Жаңа білім бойынша өз жобалары, модельдері, болжамдарын тыңдап, талқылау (өздері талдайды, бір-бірін тыңдайды);

3. Өзіндік қорытындылары, оның қаншалықты ғылыми, шындыққа жақын екенін саралайды;

4. Білімді өз бетімен алуға деген ынтасын, шығармашылық жұмыстарға қабілетін, танымпаздық белсенділіктерін арттырамыз;

5. Білім дәрежесі деңгейін саралау (өзіндік анализ, синтез, бағалауының деңгейі қалыптасады);

6. Бір-бірімен ынтымақтастығы, пікірлерін айта білуі, қорғай білуі, айтыса білуге дағдыланады;

7. Оқушыларда жазу кезінде ғажайып ойлар пайда болады, онымен қатар өзінің және өзгелердің пікірі мен тәжірибесіне құрметпен қарауға үйренеді;

8. Оқушы әрекеті адамның ойлау қабілетін дамытады және ол кітап оқыған кезде өз ойын тұжырымдайды;

9. Оқушылар өз ойымен, іс-тәжірибесімен, пікірлерімен бөлісуге үйренеді, бұл бағыт топпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді;

10. Жұмыс барыстарын алмасу арқылы оқушының өз ойын ашық, жасқанбай айтуға, басқа адамның ойын дұрыс қабылдауға үйренеді.

Сабақты зерттеуді өткізу жолдары

**Дина Балгабаевна
ШЕРИЕВА,
«Қызылжар Абай
орта мектебі» КҚ
қазақ тілі мен
әдебиеті пәні
мұғалімі.
Қызылжар ауданы,
Солтүстік
Қазақстан облысы.**

Lesson study

Теория бойынша, Lesson study зерттеу сабағы оқушының оқуына, мұғалімнің кәсіби тәжірибесінің артуына ықпал ететін педагогикалық тәсіл, яғни оқушылардың сабаққа қызығушылығын оятып, білім сапасын арттыруда тиімді тәсіл екенін анықтағаннан кейін, рефлексивтік-практик ретінде осы зерттеу сабағын тәжірибеге енгізсек, өзіміздегі өзекті проблеманың шешуін табуға болатынына көз жеткіздік.

«Ойлау оңай, әрекет қиын, ал ойды әрекетке айналдырған қиынның қиыны», - деп неміс халқының ақын-жазушысы Иоганн Гете айтқандай, зерттеу сабағын тәжірибеге енгізу барысында, біраз қиындықтар болды. Осы зерттеу сабақтарында алған тәжірибемізбен бөлісу мақсатында ұйымдастырылған семинар-сабағымыздың тақырыбы: «Lesson study — біздің мектебімізде». Мақсаты: Зерттеу сабақтары бойынша іс-тәжірибемен бөлісу. Бұл зерттеу сабағын ұйымдастыруда Lesson study зерттеу сабағы бойынша нұсқаулықты және А. Әлімовтың «Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану» атты оқу құралын басшылыққа алдық.

Lesson study-дің басты мақсаты:

Оқушыларға білім алуға көмектесу;
Топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ету;

Зерттеу сабағын жүргізу үшін:

— L.S. зерттеу тобын құрдық.

— **Зерттейтін сыныпты** тандауда, пән мұғалімдерімен ақылдаса отырып, зерттеуге 4 «В» сыныбын алдық. Себебі, бұл сыныпта бастауыш сыныптан жоғарғы сыныпқа көшкенде әртүрлі мұғалімдерге бейімделуінде қиындықтар болады. Сонымен қатар, мұғалімдер оқушылардың бастауыш сыныптағы деңгейін жан-жақты анықтап, әрі қарай жоғары сыныпта бастауыштағы білім деңгейін ескере отырып, жұмыстарын жалғастырады.

— **Келесі қадам** — осы сыныптағы проблеманы анықтау болды. Осы мақсатта осы сыныпқа сабақ беретін негізгі пән мұғалімдері сабақтағы проблемаларын Lesson study бұрышына жазып, бірнеше проблемалар анықталды. Одан кейін зерттеуші топтың отырысы болды. Бұл отырыста осы бірнеше проблемадан ортақ проблема шығарылды. Ортақ негізгі проблеманы: «Қазақ тілі сабақтарында тілдік клишелер пайдалану арқылы айтылым, жазылым дағдыларын қалыптастыру», - деп алдық.

— **Зерттелетін сабақтың пән мұғалімдерімен**, сынып жетекші және пән мұғалімі бірігіп, бақыланатын оқушыларды анықтады. Мұнда «А» оқушысы — сабақты жақсы оқиды, бірақ өзіндегі ақпаратпен бөліспейді. «В» оқушысы — сабақта үлгерімі ортадан жоғары, мінезі тұйық, бірақ ұқыпты, белсенділік танытпайды, тек сұрағанда ғана жауап беретін оқушы. Ал «С» оқушысы — деңгейі төмен, сабаққа қызығушылығы

жоқ, сылтау тауып сабаққа деген ынтасы төмен.

— **Сынып жетекші мен психолог мамандардың** көмегімен 4 «В» сынып оқушыларының оқылым дағдыларының деңгейін анықтайтын сауалнама құрастырылып, алынды.

Сауалнама қорытындысында:

Өздігінен мәтін жаза аласың ба? деген сұраққа 11 оқушының 9-ы жазамын, сөздік көмегімен деп жауап берді, мәтінді жазуда қосымша ақпарат қолданасың ба? дегенде 7 оқушы жоқ деп, өз ойынды еркін жеткізе аласың ба? сұрағына 10 оқушы үлкендердің көмегімен деп жауап берді. Осыдан байқағанымыз: оқушылардың мәтінді оқу дағдысының қалыптасуына, өзінің ойын жеткізе білуіне және жаза білуіне ықпал ету керек екенін түсіндік.

— **Оқушы үнін ескеру** мақсатында олардан сұхбат алынды.

— Проблеманы шешу үшін «Оқушылардың оқылым дағдысын қалай қалыптастыруға болады?», «Ол үшін қалай жұмыс жасаймыз?», «Қандай әдіс-тәсілді қолданамыз?» - деген сұрақтар айналасында талқылау жасалынды. Осы талқылаудағы ұсыныстарды және оқушы үнін ескере отырып, қазақ тілі пәнінің мұғалімі Дюсенова А.С. №1 зерттеу сабағының жоспарын жасап келді.

— **Қазақ тілі пәнінің мұғалімі А.С. Дюсенованың** зерттеу сабағының жоспарын талқыладық та, талқылау барысында тағы да ұсыныстар айтылды. Осы ұсыныстарды ескеріп, қайта жоспарладық. Біз бұнда айтылым дағдысын қалыптастыруды басты назарда ұстадық.

— **Осы соңғы жоспар бойынша** сабақ өткізілді, оқушыларға бақылау жүргізілді.

— **Зерттеу сабағының** оқушыларға әсерін білу үшін, бақылаудағы оқушылардан сұхбат алынды.

— **№1 зерттеу сабағына талдау жүргі-**

зілді, бақылаудағы оқушылардың іс-әрекеті талданып, сабақтың сәтті, сәтсіз тұстарын анықтадық та, сәтсіз тұстары бойынша қайта жоспарлап, зерттелетін 2-сабақ бойынша №2 зерттеу сабағының жоспарын бірлесе құрдық. Әрине, мұнда «оқушы үнін» ескеріп отырдық. Ал, оқушыларды бақылауда мұғалімдердің бақылау дағдысы қалыптасқанша бір оқушыны бақылайтын бір бақылаушы болды.

— **Осы қадамдар бойынша** №3 зерттеу сабағын да бірлесе жоспарлап, №2 зерттеу сабағының сәтсіз тұстарын ескеріп, қайта жоспарлап өткіздік.

№1 зерттеу сабағы қазақ тілі сабағында: Сабақтың тақырыбы: «Қысқы ойын» болды. Оқушылар «Жаңа сөз үйрен» айдары бойынша бүгінгі жаңа тақырыпқа байланысты жаңа сөздермен танысып, сөздік дәптерлеріне жазып алды. Оқушылардың айтылым дағдысын қалыптастыру мақсатында, алдыңғы білімді ескере отырып, клишелер қолдану арқылы, сурет бойынша сөйлемдермен толықтырды. Бұл тапсырмадағы бағалау критерийі оқушылардың клишелер көмегімен сөйлемдерді толықтырып айту. Сабақ бойынша келесі берілген тапсырма оқыған материалдың мазмұнын дайын жоспар негізінде жазу. Оқушыларға бұл тапсырманы орындау үшін клишелер ұсынылды. Бұл клишелердің көмегімен және жоспар негізінде оқушылар оқылған мәтіннің мазмұнын жаза алды. «Табыс сатысы» әдісі арқылы оқушылар бүгінгі сабақ бойынша, сабақ рефлексиясын жасады. Сабақ рефлексиясында оқушылар тағы да клишелер қолданып, бүгінгі сабақтың мақсатына қол жеткізгендерін айтып өтті. Ұстаздар тарапынан сабақта деңгейлік тапсырмалар енгізу ұсынысы айтылды.

№2 зерттеу сабағына тоқталсақ, сабақтың тақырыбы: «Орманды аймақ» болды. Пән мұғалімі: А.С. Дюсенова.

Асем Сапарбековна деңгейлік тапсырмаларды енгізу керек деген ұсыныстарды ескере отырып, сабақ жоспарын жасап келді. Жоспарды зерттеу тобында тағы да талқылап, қайта жоспарлап, соңғы жоспар бойынша сабақ өткізілді. Оқушылар бақыланды. Жоспарлағанымыздай оқушылар орнында отырып жауап бергендіктен, оқушыларда қобалжу болмады. Бұл сабақта өткен сабақтың жаңа сөздерін тексеру үшін, мұғалім алдын ала карточкада дайындап, оқушылар көп нүктенің орнына тиісті әріптерді жазып, сөздердің аудармасын жазу және сөз тіркестері мен сөйлемдерді жазу керек еді. Оқушылардың деңгейіне қарай карточкалар таратылды және оқушылар бұл тапсырмаларды қиындықсыз орындай алды. Бұл тапсырма орындалғаннан кейін «өзін-өзі бағалау» арқылы оқушылар бағаланды. «Жаңа сөз үйрен» айдары арқылы оқушылар жаңа сөздермен танысып, жаңа сөздерді меңгерту мақсатында оқушылар жаңа сөздермен сөз тіркесі және сөйлем құрастырды. Келесі тапсырма оқушылардың оқылым және айтылым дағдысын қалыптастырады. Оқушылар бұл тапсырма негізінде алдыңғы және жаңа білімдері негізінде мәтінді оқиды және мәтін бойынша сұрақтарға жауап береді. Келесі тапсырманы орындау үшін оқушыларға клишелер және суреттер ұсынылды. Оқушылар клишелер негізінде суреттер бойынша өз ойларын жазулары тиіс еді. Оқушылар бұл тапсырманы орындай алды. Бұл тапсырманы орындау барысында А оқушысы — бұл тапсырманы орындау барысында еш қиындықсыз клишелер көмегімен өз ойын жаза алды, В оқушысында белсенділік пайда болып, мұғалімге қосымша сұрақтар қойып, өз ойын сурет бойынша жаза алды, сабақта белсенді болып, қызыға жұмыс жасағандығын байқадық. Сол сияқты С оқушысының да сабаққа қызығушы-

лығы оянып, сабаққа қатыса бастағаны сабағымыздың сәтті жағы болды деп ойлаймыз. Оқушылардың сабақ үстінде белсенділігі байқалып ұстаздардан оқушылар өздері мәтін құраса деген ұсыныс түсті. Осы ұсынысты келесі сабақта қарастыруды негізге алдық.

№3 зерттеу сабағы математика пәні болды. Пән мұғалімі А.С. Дюсенова. Сабақтың тақырыбы: «Ағаш отырғызу». Бұл сабақта «Миға шабуыл» әдісін қолдану арқылы оқушылар сабақтың тақырыбын болжап айтты. «Жаңа сөз үйрен» айдары арқылы оқушылар жаңа сөздермен танысып, жаңа сөздерді меңгерту мақсатында оқушылар жаңа сөздермен сөз тіркесі және сөйлем құрастырды. Оқушылар жаңа сөздер және суреттер арқылы және клишелер көмегімен тақырып бойынша мәтін құрады. А оқушысы және Б оқушысы мәтінді қиындықсыз жаза алды. С оқушысына көмек керек болды. Көмек берілгеннен кейін С оқушысы мәтінді жаза алды. Нәтижесінде оқушылар тақырып бойынша мәтінді жазды. Сабақты бекіткенде, оқушыларға тақырып бойынша сұрақтар беріліп, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырдық. А оқушысы — жұпта жұмыс жасап, өзіндегі ақпаратпен бөлісуді үйренді. В оқушысында белсенділік пайда болып, ойын қысылмай еркін айтуға үйренді. Ал С оқушысының сабаққа қызығушылығы оянды.

Қорытынды: сабақтардан байқағанымыз оқушыға жай ғана мәтінді оқу тапсырмасын беріп қана қоймай, оқылым және жазылым дағдысын қалыптастыратын әдістерді тандай білу және клишелерді қолдану керек екенін түсіндік. «Әр бала — жұлдыз» — демекші әр оқушыға өз деңгейінде білім қалыптастыру үшін бір циклмен шектелмей, келесі циклдарды ұйымдастыру қажеттігін түсіндік. L.S. зерттеу сабағының тиімділігі зор.

L.S. зерттеу сабағының тиімділігі:

- Мұғалімдер арасында кәсіби диалогты қалыптастырып, шеберлігін дамытады;
- Ұжымдық мәдениетті қалыптастырады;
- Мұғалімдердің назарын оқушылардың білім қажеттіліктеріне аударады;
- Бағдарламаны, ғылыми тұжырымдамаларды терең түсінуге көмектеседі;
- Мұғалімдер кәсіби педагогикалық білімін дамытады;
- Мұғалімдер сабақты бақылау және кері байланыс беру дағдыларын қалыптастырады;
- Мұғалімдер білімнің ғылыми мағынасын түсінеді және зерттеушілік қабілетін дамытады;
- Оқушының оқуы жақсарады;
- Функционалдық сауаттылығы дамиды;

- Қоғамға қажетті тұлға болып қалыптасады.

Біздің бұрынғы тәжірибемізде сабақ жоспарын бірігіп құру, сабақты бірігіп зерттеу, проблемаларды бірігіп шешу деген болмаған еді. Lesson study мұғалімдердің кәсіби біліктілігін көтерудің, білімін жетілдірудің, тәжірибе алмасудың оңтайлы әдісі екеніне көз жеткіздік. Оқушы сабақты жақсы меңгеруі үшін бірнеше сабақ бойы түрлі әдістерді қолданып, бақылап, зерттеп, соңында тиімді әдісті анықтау арқылы жетістікке жетуге болатынын түсіндік. Lesson study оқушыға саналы білім беруді көздеген, бір мақсатқа жұмылған ұстаздар шеберханасы деп айтсақ, артық айтпаған болар едік.

К. Ушинский: «Мұғалім — өзінің білімін үздіксіз жетілдіріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, ізденуді тоқтатқанда, оның мұғалімдігі де жойылады» дегендей ізденісімізді тоқтатпайық.

Инновационные методы в работе педагога

**Гулнарай
ХУАНБАЙ,**
учитель русского
языка и литерату-
ры
«Абай атындағы
ЖОББМ».
город Аксу,
Павлодарская
область.

В настоящее время задача образования требует перехода к новой системно-деятельностной образова-

тельной парадигме, которая, в свою очередь, связана с принципиальными изменениями деятельности педагога, реализующего новые документы образования. Также изменяются и технологии обучения, внедрение информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) открывает значительные возможности расширения образовательных рамок по каждому предмету в образовательных организациях. В этих условиях традиционная школа, реализующая классическую модель образования, стала

непродуктивной. Перед педагогами возникла проблема — превратить традиционное обучение, направленное на накопление знаний, умений, навыков, в процесс развития личности ребенка. Уход от традиционного урока через использование в процессе обучения новых технологий позволяет устранить однообразие образовательной среды и монотонность учебного процесса, создаст условия для смены видов деятельности обучающихся, позволит реализовать принципы здоровьесбережения. Рекомендуется осуществлять выбор технологии в зависимости от предметного содержания, целей урока, уровня подготовленности обучающихся, возможности удовлетворения их образовательных запросов, возрастной категории обучающихся. Часто педагогическую технологию определяют как:

- Совокупность приёмов — область педагогического знания, отражающего характеристики глубинных процессов педагогической деятельности, особенности их взаимодействия, управление которыми обеспечивает необходимую эффективность учебно-воспитательного процесса;

- Совокупность форм, методов, приёмов и средств передачи социального опыта, а также техническое оснащение этого процесса;

- Совокупность способов организации учебно-познавательного процесса или последовательность определённых действий, операций, связанных с конкретной деятельностью учителя и направленных на достижение поставленных целей (технологическая цепочка).

В условиях реализации требований документов образования наиболее актуальными становятся технологии:

1. Информационно-коммуникационная технология;
2. Технология развития критического мышления;
3. Проектная технология;
4. Технология развивающего обучения;
5. Здоровьесберегающие технологии;
6. Технология проблемного обучения;
7. Игровые технологии;
8. Модульная технология;
9. Технология мастерских;
10. Кейс — технология;
11. Технология интегрированного обучения;
12. Педагогика сотрудничества;
13. Технологии уровневой дифференциации;
14. Групповые технологии;
15. Традиционные технологии (классно-урочная система).

Остановимся более подробно на использовании в образовании информационно-коммуникационных технологий.

Применение ИКТ способствует достижению основной цели модернизации образования — улучшению качества обучения, обеспечению гармоничного развития личности, ориентирующейся в информационном пространстве, приобщенной к информационно-коммуникационным возможностям современных технологий и обладающей информационной культурой, а также представить имеющийся опыт и выявить его результативность.

Достижение поставленных целей я планирую через реализацию следующих задач:

- использовать информационные

— коммуникационные технологии в учебном процессе;

- сформировать у учащихся устойчивый интерес и стремление к самообразованию;

- формировать и развивать коммуникативную компетенцию;

- направить усилия на создание условий для формирования положительной мотивации к учению;

- дать ученикам знания, определяющие их свободный, осмысленный выбор жизненного пути.

В последние годы всё чаще поднимается вопрос о применении новых информационных технологий в образовании. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы преподавания, новый подход к процессу обучения. Внедрение ИКТ в педагогический процесс повышает авторитет педагога в коллективе, так как преподавание ведется на современном, более высоком уровне. Кроме того, растёт самооценка самого педагога, развивающего свои профессиональные компетенции. Педагогическое мастерство основано на единстве знаний и умений, соответствующих современному уровню развития науки, техники и их продукта — информационных технологий. В настоящее время необходимо умение получать информацию из разных источников, пользоваться ей и создавать ее самостоятельно. Широкое использование ИКТ открывает для педагога новые возможности в преподавании своего предмета, а также в значительной степени облегчают его работу, повышают эффективность обучения, позволяют улучшить качество преподавания. Систему применения ИКТ можно разделить на следующие

этапы: 1 этап: Выявление учебного материала, требующего конкретной подачи, анализ образовательной программы, анализ тематического планирования, выбор тем, выбор типа занятия, выявление особенностей материала занятия данного типа; 2 этап: Подбор и создание информационных продуктов, подбор готовых образовательных медиаресурсов, создание собственного продукта (презентационного, обучающего, тренирующего или контролирующего); 3 этап: Применение информационных продуктов, применение на уроках разных типов, применение в воспитательной работе, применение при руководстве научно — исследовательской деятельностью обучающихся. 4 этап: Анализ эффективности использования ИКТ, изучение динамики результатов, изучение рейтинга по предмету.

В настоящее время мною создан и ведется курс для педагогов.

Что вы получите от этих курсов? Научитесь создавать:

- Викторины;
- Интерактивные игры;
- Инновационные методы;
- Тесты;
- Квесты;
- 3D слайды;
- Видеослайды;
- Мультислайды;
- Рабочие листы;
- Электронное портфолио;
- 3D объекты;
- Нейросеть;
- Озвучка персонажей;
- В виде бонуса 5 каналов инновационных методов;
- Самые креативные и интересные новинки на моём курсе.

Речевое развитие — основа умственной деятельности младших школьников

**Сандугаш Сагиндыковна
БЕЙСЕНБАЕВА,**
учитель начальных
классов
КГУ «СОШ № 44».
г. Семей,
область Абай.

**Марина Владимировна
ТОЧИНСКАЯ,**
учитель начальных
классов
КГУ «СОШ № 44» .
г. Семей,
область Абай

**Альмира
Жаухатовна
КАБДУАЛИЕВА,**
КГУ «СОШ №44»
г. Семей.
Абайская область

Речь — основа всякой умственной деятельности. Умения учеников сравнивать, классифицировать, систематизировать, обобщать полученные знания формируются в процессе речевой деятельности. Речь — это средство коммуникации, применение языка для общения, для передачи своих мыслей, намерений, чувств. Речь — это способ познания действительности. Хорошее владение языком способствует успешному познанию сложных связей в природе и в жизни общества. Дети с хорошо развитой речью всегда успешнее учатся по разным предметам.

Одна из предметных компетенций — читательская грамотность, описывающая цели функциональной грамотности, на формирование которой направ-

лено образование казахстанских школ, описывают следующие способности учащихся: иметь навыки общения на казахском языке, русском и иностранном языке; уметь быть мотивированным к общению.

Начальное образование имеет свои особенности, и отличается от последующих этапов школьного образования. Оно является базой, фундаментом всего последующего обучения. Так как в этот период идёт формирование основных учебных умений, навыков и способов деятельности, познавательных интересов и познавательной мотивации. Если учитель начальных классов способствует созданию благоприятных условий для обучения, то происходит формирование методиче-

нения, самосознания и самооценки ребенка.

В силу своих возрастных особенностей, вокабуляр нулевичка, первоклассника находится на стадии формирования и развития. Дети очень часто не могут подобрать слова, чтобы выразить свои мысли, дают неточные определения, заменяют близкими по звучанию словами, часто не подходящими по смыслу. Из-за этого их ответы часто неуверенные, неконкретные, неполные. В погоне за программным материалом учителя начальной школы часто упускают момент для развития речи, для пополнения активного словарного запаса учащихся. Данная проблема существует не только у нас. Изучая ресурсы интернета, видим, что данный вопрос так же волнует педагогов школьных и дошкольных учреждений нашей страны и ближнего зарубежья. Для меня было важно услышать мнение моих коллег. Чтобы собрать данные с наименьшей затратой времени и охватить многих учителей начальной школы, мы провели именно анкетирование. Обработав анкеты, сделали следующие выводы: тема исследования актуальна (100%), по мере возможности учителя пытаются её решать. Кто — то через ежедневную словарную работу с пояснением лексического значения слова, кто-то использует различные дидактические игры, работу с синонимами и антонимами, учителя говорят о значимости творческих работ — составление предложений, диалогов, текстов разного вида. 88% учителей соглашались, что активный диалог во время работы в группах также способствует развитию речи.

Если рассматривать данную проблему видно, что все виды работ способствуют повышению активного словарного запаса детей: это и критическое мышление, и новые подходы в обучении, и правильное использование ИКТ, и учёт возрастных особенностей детей, и оценивание, и даже работа с талантливыми и одарёнными.

Обсуждая значимые идеи, средний процент удержания полученной информации учениками зависит от вида деятельности на уроке. Так, если учебный материал просто прочитывается учеником, сохраняется лишь 10% полученной информации, а самыми значительными способами получения знаний считаются обсуждение (50%), практические задания (75%), передача полученных знаний (90%). Это привело меня к мысли, что развивать вокабуляр детей необходимо ссылаясь только на подобные активные формы обучения. А изучение коллаборативного подхода — обучение в сотрудничестве, показало, что эти активные формы работы реально применить на практике через групповую работу. Немало тому подтверждений я нахожу в Руководстве для учителя, в исследовательских работах Мерсера, Александера, Барнса, Выготского, Ходжкинсона и др.

Таким образом, видя актуальность и важность развития речи учеников начальной школы, пополнение их вокабуляра, учитывая научные исследования и новые подходы в преподавании и обучении, выяснили, как диалогическое обучение способствует пополнению словарного запаса учеников 1 класса на уроках познания мира по разделу «Моя Родина — Казахстан»!

Под «диалогическим обучением» понимаем диалог между всеми участниками учебного процесса, построенный на активном взаимодействии друг с другом. Основное отличие диалогического стиля обучения от традиционной передачи знаний заключается в том, что ученик не получает знания в готовом виде, а открывает новые знания в сотрудничестве и при поддержке взрослого или более успешного ученика. Таким образом, ребенок учится самостоятельно решать проблемы, учится искать разные решения.

Чтобы ответить на исследовательский вопрос мы проводили исследование в действии на аутентичном классе. Уроки познания мира всегда вызывают у детей оживлённый интерес. Им нравится открывать для себя уникальный мир природы. Здесь нетрудно поддерживать их естественный интерес, любознательность. Поэтому проводить исследование, развивать коммуникативные способности учащихся мы решили именно на этом учебном предмете.

Принципиально новым для меня оказалось формативное оценивание. Если элементы самооценивания и взаимооценивания я использовала ранее, то оценивание по критериям используем лишь несколько лет в своей практике. Сам процесс такого оценивания понравился нам, педагогам и детям. Детализировав свои шаги при выполнении заданий, мы точно знаем, какой результат должны получить. Это позволяет улучшить свои показатели и, как не странно, позволяет развивать речь учащихся. При само- и взаимооценивании учащихся по критериям,

дети рассуждают, говорят, и в их словарь входят новые речевые обороты.

Уже с первых уроков мы продумала задания для работы в парах, группах сменного состава. Каждый вид работы сопровождался подведением некоего итога: что знаем? Что сделать, чтобы узнать больше? И детей подводили к тому, что нам может помочь не только учебник, но и ответы одноклассников. Мы пытались научать их внимательно слушать высказывания друг друга. Очень много видов работ было проделано в группах, и каждый раз мы видели: в результате их общения получался реальный результат.

Учитывая возрастные особенности детей, применяла игровые приёмы на уроках: то мы иностранцы, приехавшие в столицу, то журналисты, то дизайнеры. В течение всех уроков, на каждом этапе, выполняя любую работу, мы пыталась делать акцент на новых словах и понятиях по теме. Зная, что в данном возрасте мышление детей наглядно-образное, а по каналу восприятия ребята в основном визуалы и кинестеты, с помощью детей вывешивали новые понятия — слова на схематическую карту Казахстана, которая помогала ученикам на протяжении всех уроков строить свои ответы, задавать друг другу вопросы.

Впервые попробовали использовать фотоматериалы, как источник информации. Из предложенных фотографий группе надо было отобрать только те фотографии, в которых отражена информация по теме малая и большая Родина, используя их, подготовить posters. Вообще попытались на своих уроках отойти от учебника. Брали статьи

из энциклопедий, интернет - ресурсов, распечатывала их на отдельных листах для каждого ученика, чтобы они могли в них делать пометки.

Продумывали и творческие задания с использованием аудио- и видеозаписей: «Прослушать аудиозаписи, видеозаписи, выбрать одну, разучить один куплет с припевом, подготовиться к выступлению».

И, наверное, самое главное, попытались поменять свой фокус на уроке – направить его на ученика, на его потребности и интересы, на то, как он обучается, а не на сам процесс обучения. Захотелось построить свою работу так, чтобы абсолютно все дети были включены в процесс познания. А для этого старались продумать для каждого ребёнка задание, вид работы.

Все новшества внесённые в уроки показали, что их использование через диалогическую беседу влияет на развитие речи и повышение словарного запаса в частности.

Составив среднесрочное планирование, представили общую картину серии последовательных уроков, определили ожидаемый результат, который должна была получить от детей к концу четвёртого урока.

Проведя первый урок по теме «Моя Родина — Казахстан», были разочарованы. Задания и вопросы, которые предлагали, были направлены на развитие мышления «высокого порядка». Это привело к тому, что не все дети понимали задание, и соответственно не могли справиться с ними в полном и качественном объёме. Кроме того, потребовало затрат большего времени по этому урок был затянут. К этому выво-

ду пришли, изучив видеозапись своего первого урока, и проведя исследование задаваемых вопросов. Из 22 вопросов, заданных преобладают вопросы высокого порядка — 59%. Что не соответствует возрастным особенностям. Они просто не готовы отвечать на них, так как это не соответствует зоне ближайшего развития детей данного возраста. Развивать высокий уровень мышления своих учеников необходимо осторожно, ступенчато.

Проведя коррекцию второго урока перед его проведением, полного удовлетворения так же не получили. Теперь, не могли справиться с рабочим шумом в группах и не умением, не желанием отдельных учащихся работать во взаимодействии. Анализируя свои уроки, пришли к пониманию, что начинать работу в группах, необходимо с совместного составления правил работы в группе, чёткого продумывания состава группы в соответствии с целями и задачами урока. Возможно, это бы уменьшило количество конфликтов, способствовало бы более плодотворной и продуктивной работе.

Только на третьем и четвёртом уроке стало получаться нами задуманное. Увидели активную работу детей, их удовлетворённость от создания коллективных постеров, их презентаций.

Проводимые уроки детям понравились. К данному выводу пришли, изучая результаты рефлексии в конце уроков. Не было ни одного урока, где бы ребята показали отрицательные эмоции. Только улыбающиеся смайлики, только яблонька «всё понравилось, всё понял, могу помочь другому объяснить материал». Яблонька «ничего не по-

нял» так и осталась без листьев, цветов и плодов. Малыши очень отзывчивы на выполнение подобного рода заданий.

Чтобы проследить качественный и количественный словарный запас детей, был выбран опрос в виде интервью до и после серии уроков. На наш взгляд, он дал более полную и точную информацию, чем, если бы мы выбрали анкетирование, поскольку ученики 0-4 классов затрудняются изложить свои мысли в устной форме, и тем более это было бы сложнее сделать в письменном

виде. Результаты интервьюирования показали, что те стратегии, которые мы применяли на всех четырёх уроках, были эффективны. Речь учащихся поднялась на ступеньку вверх.

Не все запланированные изменения нам удалось реализовать на практике. Изучив все свои материалы — выводы и анализы по ним, выстроили для себя ряд конструктивных предложений, которые можем использовать в своей дальнейшей педагогической практике.

Сложноподчиненные предложения как средство развития творческого потенциала школьников на уроках русского языка и литературы

Как известно, сложное предложение может являться одновременно полипредикативной, но монопропозитивной конструкцией. Способность сложного предложения выражать лишь одну пропозицию — это факт языка, отмечаемый в лингвистике. Монопропозитивность, по мнению многих ученых — лингвистов, связана с упрощением семантики полипредикативной структуры В.А. Белошапкова понимает под пропозицией «объективное содержание предложения, рассмотренное в отвлечении от всех сопровождающих его объективных смыслов». Предложение признается первичной формой выражения пропозиции, которая может быть выражена и другими средствами. В обычном слу-

чае пропозитивное содержание сложного предложения представляет собой отражение какой-то сложной ситуации, включающей более чем одно событие, факт реальной действительности. При этом полипредикативность сложного предложения соответствует его полипропозитивности. Анализируя временные сложноподчиненные предложения, следует обратить внимание на возможность упрощения семантики данных конструкций. В сложноподчиненных предложениях с временной семантикой может иметь место, как отмечается в лингвистической литературе, асимметрия в отношениях предикативности и пропозитивности. Это характерно для целого ряда сложных предложений, в частности для времен-

ных сложноподчиненных предложений, которые содержат сообщение о каком-либо событии объективной действительности, характерном в рамках определенного параметра.

Наблюдения над соотношением частей во временных сложноподчиненных предложениях позволили В.А. Белошапковой сделать вывод о различии среди временных предложений двух разновидностей: предложения, в которых изображаются внутренние временные соотношения событий, явлений, и предложения, где одна часть обозначает время совершения события в другом. Профессор Белошапкова замечает, что в предложениях второй разновидности часть, обозначающая время, указывает на него, называя или явление природы, которое характерно для этого времени, или действие, служащее временным ориентиром. Развивая это положение, Г.С. Пашкова отмечает, что временная семантика в таких конструкциях передается лексикой, обозначающей время года, суток и т.д., а также лексемами, имеющими общее значение «состояние природы, связанное с этим временем», «возраст». Однако следует осторожно относиться к упрощению семантики временных сложноподчиненных предложений, поскольку данное явление необходимо отграничивать от синтаксической синонимии в русском языке. Упрощение семантики временного сложноподчиненного предложения является не до конца исследованным, на наш взгляд, явлением в русском языке. Более того, в вопросе об упрощении семантики сложного предложения много спорных моментов. Так, например, в

ходе использования дополнительного материала для чтения и письма по развитию речи на уроках русского языка и литературы в 8-11 классах анализ конструкций типа: «*Шарабан подкатил к станции, когда стало уже темно*» (Чехов) — показывает, что упрощение семантики в сложноподчиненном предложении с временной семантикой в принципе возможно. Информация, содержащаяся в придаточной части подобных сложных предложений, «представляет собой интерес только в качестве временного плана действия главной части сложного предложения, а не как еще одна ситуация, пропозиция, связанная временными отношениями с другой ситуацией». Данному сложноподчиненному предложению синонимично простое предложение с обстоятельственным распространителем, например: «*Шарабан подкатил к станции уже в темноте*». Для подобных временных сложноподчиненных предложений весьма характерно употребление в функции придаточной части односоставного безличного предложения, сказуемое в котором обозначает состояние окружающей среды, как, например, в ранее анализируемом нами предложении: «*Шарабан подкатил к станции, когда стало уже темно*» (Чехов). Как показывает анализ, приведенное сложноподчиненное предложение действительно с легкостью трансформируется в простое предложение с одним предикатом и одной пропозицией: «*Шарабан подкатил к станции уже в темноте*». Предложно-падежная словоформа «*в темноте*» выступает в функции обстоятельства времени при сказуемом «*подкатил*».

В таких сложноподчиненных предложениях, по мнению В.А. Белошапковой, придаточная часть обозначает лишь время совершения, протекания события, о котором говорится в главной части. Необходимо обратить также внимание на тот факт, что в подобных конструкциях используется подчинительный союз недифференцирующего типа «когда». Однако далеко не всегда временные сложноподчиненные предложения с союзом «когда» содержат только одну

пропозицию. Прежде всего, нужно учитывать семантику предикативных частей, поскольку при помощи союза «когда» к главной части может присоединяться придаточная часть, содержащая в себе информацию о факте реальной действительности, который связан временными отношениями с ситуацией в главной части, например: «Когда Артур пришел на поляну, Тереза уже была там» (Чехов). Данному сложноподчиненному предложению можно подобрать несколько синонимов на уровне простого предложения, например: «До появления (при появлении) Артура на поляне Тереза уже была там». Такое простое предложение может быть охарактеризовано как монопредикативное, но полипропозитивное, поскольку содержит в своем составе не только основную пропозицию, выраженную глаголом-сказуемым, но и вторичную предикацию, свернутую пропозицию. Вторая пропозиция на уровне простого предложения заключена в предложно-падежной словоформе «до появления (при появлении)», имеющей процессуальное значение. Как видим, в данном временном сложно-

подчиненном предложении не наблюдается упрощение семантики. Каждая из частей сложного предложения с временной семантикой содержит пропозицию, при этом данные пропозиции связаны временными отношениями. Необходимо заметить, что упрощение семантики невозможно тогда, когда временные отношения дополняются причинными, условно-следственными, например: «Когда я трезвый, я держу себя по отношению к вам подлым фарисеем» (Чехов). Синтаксическим синонимом подобного сложного предложения является полипропозитивное простое предложение, ср.: «Трезвым я держу себя по отношению к вам подлым фарисеем». В рамках простого предложения также присутствуют две ситуации, одна из которых представлена во вторичной предикации именного типа. Возможность конкретных имен, субстантивированных прилагательных, выступающих в функции конкретных существительных, выражать свернутую пропозицию, быть носителями вторичной предикации отмечается в современной лингвистике. При этом «семантика конкретного имени является средством актуализации пропозитивного значения» в неэлементарных простых предложениях. Помимо этого, подобное упрощение не характерно для временных предложений, в которых в качестве средства связи используются подчинительные союзы дифференцирующего типа. Как правило, каждая из частей таких конструкций содержит пропозицию, связанную во времени с пропозицией в другой части полипредикативного комплекса, например: «Как только отъехала ко-

ляска и скрылась из вида, в окне показался Степан» (Чехов). Как отмечает в своей работе Г.С. Пашкова, время может быть выражено и главной частью при наличии собственно пропозиции в придаточной части, например: «Когда подали лошадь, уже всходило солнце» (Чехов). В данном предложении, по мнению Г.С. Пашковой, присутствует лишь одна пропозиция, содержащаяся в придаточной части, тогда как главная часть только определяет временной план этой ситуации. Однако мы не можем поддержать такой подход к определению моно/полипропозитивности сложного предложения. В главной части актуализируется именно семантика ситуации, факта реальной действительности, связанного временными отношениями с фактом, который содержится в придаточной части, например: «Когда проснулся фон Зайниц, был уже вечер» (Чехов). Данное сложноподчиненное предложение можно свернуть, на первый взгляд, до уровня простого предложения и утверждать наличие в нем упрощения семантики, монопропозитивности сложного предложения, например: «Проснулся фон Зайниц уже вечером». Однако, в подобных предложениях представлена иная

направленность отношений между компонентами мысли, выраженными частями сложноподчиненного предложения. Главная часть содержит ситуацию, связанную отношениями не строгой одновременности с ситуацией, представленной в придаточной части, и является важным компонентом структуры мысли. По нашему мнению, нельзя считать, что в данном предложении содержание высказывания заклю-

чено в одной из частей, а другая часть только фиксирует момент реального времени и таким образом лексически поддерживает свою функцию временного определения. Неслучайно говорящий выбирает именно такую структуру временного сложноподчиненного предложения, где временной период представлен в семантически и формально независимой части. Ситуация «был уже вечер» представляет для говорящего особую важность. Приведенное выше временное сложноподчиненное предложение отличается от конструкции типа: «Когда был уже вечер, фон Зайниц проснулся». На уровне актуального членения предложения в этом случае происходят значительные изменения. В последнем примере придаточная часть с временным союзом «когда» занимает позицию темы, т.е. «данного» в предложении. Рассмотрим конструкцию, проанализированную нами ранее: «Когда проснулся фон Зайниц, был уже вечер» (Чехов). Предикативная часть «был уже вечер» является ремой. Нам представляется целесообразным считать, что главная часть временных сложноподчиненных предложений не может подвергаться упрощению в плане выражения пропозитивности. Обозначаемый в главной части временной план является самостоятельной пропозицией, фактом, который связан временными отношениями с ситуацией, содержащейся в придаточной части. Следует отметить очень интересный, на наш взгляд, факт. В рассказах А.П. Чехова чаще встречаются временные сложноподчиненные предложения, в которых позицию главной части занимают конструкции с временной семан-

тикой, которая передается лексикой, обозначающей время года, суток, также лексемами, имеющими общее значение «состояние природы, связанное с этим временем». Однако писатель, мастерски использующий разноуровневые средства языка в своих произведениях, отдает в подобных случаях предпочтение сложноподчиненным предложениям с главной частью, имеющей темпоральное значение. Следовательно, главная часть временного сложноподчиненного предложения является информативно значимым элементом, носителем пропозитивного значения и средством связи частей текста. Таким образом, в качестве временных сложноподчиненных предложений упрощенной семантики можно рассматривать, на наш взгляд, только те конструкции, где информация о временном плане ситуации содержится в придаточной части, а сама пропозиция заключена в главном предложении. При этом временное значение придаточной части не должно быть осложнено дополнительными оттенками смысла, т.е. значением обусловленности. Наличие же временной семантики в главной части предложения не дает оснований говорить об упрощении, т.к. главная часть является в этом случае носителем пропозитивности. На наш взгляд, попытки рассматривать явление упрощения семантики временных сложноподчиненных предложений путем подбора сходных по семантике простых предложений приводит к тому, что полностью стирается грань между упрощением и явлением синтаксической синонимии. Наличие синтаксических синонимов среди

простых предложений очень характерно для сложноподчиненных предложений с темпоральной семантикой, однако подобные простые предложения являются монопредикативными, но полипропозитивными, т.е. содержат в своем составе одну грамматическую основу и в то же время выражают две и более ситуации, пропозиции.

Используя на уроках русского языка и литературы работу по развитию речи, включающую упражнения со сложноподчиненными предложениями, идет развитие творческого потенциала школьников.

Вот, например, одна из работ моих обучающихся:

Символы Казахстана

Смотрю на небо голубое

И государство вдалеке.

Парит орел – защитник, воин

Сверкая пламенем в огне.

Недалеко сверкает блеском

Наш гордый герб и флаг родной.

До боли мне знакомо, с детства,

Где гимн поют живой молвой!

Наш Казахстан – страна свободы,

Надежды, цели и мечты.

Пусть забываются невзгоды,

Проблемы личной суеты.

Пусть расцветает чистым садом,

Пусть будет вечная любовь!

Мой Казахстан! Моя опора!

Моя отрада и мой кров!

Рязеева Софья, ученица 10 «б» класса.

Людмила Ивановна КУЧИНСКАЯ,
учитель русского языка и литературы

КГУ «Зеленогайская СШ»

Тайыншинский район,

Северо-Казахстанская область.

Организация продуктивной деятельности младших школьников

**Айгуль
Сембаевна
СУЛТАНОВА**,
учитель начальных классов
КГУ «СОШ 44»,
г. Семей,
область Абай.

**Әсем
Зиябекқызы
ҚҰРМАНҒАЗЫ**,
учитель начальных классов
КГУ «СОШ 44»,
г. Семей,
область Абай.

**Карлыгаш
Кабылкаевна
УЗГЕЛЬДИНОВА**,
учитель начальных классов
КГУ «СОШ 49»,
г. Семей,
область Абай.

Одним из важнейших условий организации образовательного процесса является создание пространства для продуктивной, творческой деятельности обучающихся. В то же время содержание отдельных учебных дисциплин не позволяет в полной мере реализовать возможности образовательного процесса для реализации таких условий. Сказанное делает актуальной проблему организации урочной и внеурочной деятельности младших школьников с целью создания условий для осуществления ими продуктивной, творческой деятельности.

Прилагательные «продуктивная» и «творческая» в нашем исследовании являются синонимами. Действительно, существенной характеристикой и продуктивной, и творческой деятельности является наличие принципиально нового продукта. Психологи, однако, отмечают, что для того, чтобы деятельность имела продуктивный характер, необходимо, чтобы этот новый продукт был в дальнейшем использован.

Если рассматривать учебную деятель-

ность младшего школьника, а именно познавательную деятельность, то мы увидим, что ее продуктом является либо новый способ деятельности, либо новое понятие или представление, субъективно новое для ученика, причем, в дальнейшей своей деятельности это новое будет использоваться как прием учения или средство получения новых знаний. Это означает, что такую деятельность можно назвать и творческой (эвристической), и продуктивной. Такая точка зрения совпадает с позицией отечественных психологов и дидактов (В.В. Давыдов, Н.Г. Салмина, Д.Б. Эльконин и др.), которые под продуктивной деятельностью понимали деятельность по переоткрытию обучающимися научных понятий, содержание которых изначально заложено в учебном процессе и используемых в учебных заданиях материалах.

По мнению Н.Г. Салминой и Е.Е. Сапоговой, продуктивная деятельность является деятельностью моделирования, продуктом которой выступает модель,

воспроизводящая ключевые особенности реальных объектов и способная выступить в качестве их заместителя. То есть модель, которую строит ученик, является субъективно новым продуктом и используется в дальнейшем учении для удовлетворения потребности в познании нового.

В исследованиях Л. Г. Лысюк и Э. Д. Телегиной отмечаются общие характеристики продуктивной деятельности — отсутствие заданности, запрограммированности, формулируемость основных образований по ходу деятельности, преобразование и продуцирование нового знания. Анализ приведенных точек зрения позволил нам выделить следующие сущностные характеристики продуктивной деятельности:

- в результате осуществления продуктивной деятельности получается новый продукт;

- новизна продукта может быть объективной (продукт является новым, ранее не существовавшим, он новый для всех потребителей) и субъективной («открытые» учеником правило, способ деятельности, которые являются новыми только для него);

- полученный продукт может быть материальным (фигурка из пластилина, новая картина и т. п.) и идеальным (новая схема, новый способ деятельности).

Возникает вопрос: какие методические средства целесообразно использовать в начальной школе для создания условий осуществления продуктивной деятельности?

Безусловно, предметное содержание содержит возможности для создания таких условий. В то же время, изучение содержания предметов предполагает деление учебного материала на предметные области, каждая из которых имеет свою специфику. Практика показывает, что интеграция знаний по разным предметам для младшего школьника представляет значительные трудности. Отсюда — затруднения ребенка в осуществлении продуктивной деятельности. Внеурочная деятельность, в силу своего надпредметного характера, позво-

ляет избежать таких трудностей.

Урок педагога, работающего по-старому, не может быть источником инновационного опыта. Продуктивный урок обязательно должен иметь новизну. Новизна может относиться как к содержанию учебного материала, так и к методикам его изучения.

Одной из важных составляющих полноценного и гармоничного развития личности ребенка, является ее способность к творчеству, умение самостоятельно и оригинально решать сложные проблемы. В связи с этим возникает потребность в организации творческой деятельности детей. Каким образом вовлечь детей в творческую деятельность, какие формы работы и задания выбрать для этой цели вообще и при формировании математических представлений, вот в частности, — те вопросы, которые стоят перед педагогами начального образования.

В психолого-педагогической литературе приводятся различные определения понятия «творческая деятельность». Например, под творческой деятельностью понимается такая деятельность, при которой предполагается выход из репродуктивного мышления в преобразующее (творческое). По мнению В.Н. Дружинина, это такая деятельность человека, в результате которой создается нечто новое — будь это предмет внешнего мира или построение мышления, приводящее к новым знаниям о мире, или чувство, отражающее новое отношение к действительности. А.К. Артемов считал, что творческая деятельность характеризуется поиском, отсутствием ориентировочной основы действий, которую нужно найти. Постоянное вовлечение детей в творческую деятельность является критерием развивающего обучения.

В сущностной характеристике особенностей творческой деятельности Д.К. Комский выделил два ведущих признака. Первый признак — это новизна результатов деятельности, в чем и проявляется ее отличие от репродуктивной деятельности; вторая — развитие личности индивида, т.к. в процес-

се творчества раскрываются способности личности.

Важно, чтобы педагог целенаправленно и систематически вовлекал детей в творческую деятельность, формируя умение подчинять весь творческий процесс решению конкретной задачи. Для этой цели необходимо использовать самые разнообразные методы и приемы.

Формировать творческую деятельность — значит формировать такие ее качества и приемы выполнения, которые ей присущи. Управление творческой деятельностью осуществляется через постановку соответствующих заданий, активизирующих проявление составляющих ее приемов выполнения.

Эффективным средством вовлечения старших дошкольников в творческую деятельность служат творческие задания. Творческое задание — это такая форма организации информации, где, наряду с заданными условиями и неизвестными данными, содержится указание для самостоятельной творческой деятельности, направленной на реализацию личностного потенциала и получение требуемого образовательного продукта. На основе анализа литературы (А.М. Матюшкин и др.) можно выделить следующие требования к творческим заданиям: открытость (содержание проблемной ситуации или противоречия); соответствие условия выбранным методам творчества; возможность выбора разных способов решения; учет уровня развития и возрастных особенностей детей.

В творческом процессе, по мнению ученых, присутствует как конвергентная, так и дивергентная составляющая. Конвергентные задания предполагают существование лишь одного — «единственно верного» ответа, который может быть найден, посредством строгих логических рассуждений, на основе использования соответствующих законов, правил, алгоритмов. Дивергентные задания характеризуются многовариантностью решений, т.е. допускают множество правильных ответов. В процессе

решения дивергентных заданий развивается беглость, гибкость и оригинальность мышления.

При выборе творческих заданий педагогу начального образования целесообразно предоставлять детям самостоятельность. Так, например, в ходе выполнения суммативных работ по математике за 2 четверть во втором классе:

1. Выполни вычисления столбиком:

$$37 + 63 \quad 46 + 28 \quad 100 - 51 \quad 80 - 66$$

2. Запиши краткое условие. Реши задачу:

В классе учатся 11 мальчиков и 15 девочек. 4 ребёнка не пришли на уроки. Сколько детей пришли на занятия?

3. Найди значения выражений и сравни с данным числом.

4. Укажи время, указанное на циферблате.

Или во время проведения суммативного оценивания в 3 классе по математике за раздел «Площадь. Величины»:

1. Установи соответствие

$a \cdot b$ площадь квадрата

$a \cdot 4$ площадь прямоугольного треугольника

a^2 периметр квадрата

$(a \cdot b) : 2$ площадь прямоугольника

2. Преобразуй величины:

$$8 \text{ км } 80 \text{ м} = \dots \text{ м} \quad 2 \text{ кг } 350 \text{ г} = \dots \text{ г}$$

3. Реши задачу:

Длина прямоугольника 15 см, ширина на 9 см короче. Найди периметр и площадь прямоугольника. *Составь подобную задачу.

В данной статье мы охарактеризовали сущность продуктивной деятельности младших школьников. Обучение благодаря продуктивному способу является проблемным обучением и помогает решать цели и задачи начального образования. По типу *самостоятельности* учащихся, развитию их творчества и степени развития данных возможностей можно судить о *продуктивности*, успешности процесса обучения в целом.

Кейс-стади — современный инструмент деятельности учителя начальных классов

Сегодня пришло время определения значимости метода кейс-стади как интерактивного метода совершенствования профессиональной компетентности педагога. Выявление специфики рассматриваемого метода и условия его организации в процессе профессионального образования. Мы понимаем необходимость совершенствования педагога 21 века и уверены, что возникла необходимость реформирования стратегий. Мы владеем информацией о кейсовом методе в рамках профессионального совершенствования и можем доказать важность использования данного интерактивного метода в практике. Мы умеем планировать деятельность через использование современного инструментария в том числе кейс-стади.

Сущность интерактивного метода case-study. Собственное совершенствование педагога позволит повысить результативность педагогического взаимодействия в целом. «Чёрный ящик»:

Уважаемые коллеги! Перед вами знаменитый чёрный ящик. Как вы думаете, какой вопрос будет сопровождать этот чёрный ящик? Предполагаемый ответ: что находится в чёрном ящике?/

Это традиционный вопрос, но мы пойдём другим путём.

- скажите, с чем можно ассоциировать чёрный ящик?

- можно ли ассоциировать человека с чёрным ящиком? Почему?

Предполагаемый ответ: мыслительный аппарат человека устроен на-

столько загадочно, что никто не может знать, какие мысли, идеи у человека в голове. Это на самом деле — чёрный ящик: со своими загадками, непредсказуемостью, неординарностью.

Мы можем только его исследовать: на ощупь, на слух, на вес...

- если акцентировать внимание не посредственно на образовании и представить деятельность педагога, то наглядно можно увидеть, что приходится управлять процессом взаимодействия вслепую...

Возвращаясь к чёрному ящику и вопросу о том, что находится внутри, можем мы это узнать наверняка? Можем мы его открыть?

Если говорить о человеке, что нужно сделать, чтобы убедить его афишировать свои идеи, мысли?

Вывод: убеждение — великая сила. А для этого, как и любого другого человека, должна быть заинтересованность в афишировании собственных идей: морально, физически и, как ни странно, материально.

Мы должны построить свою систему работы так, чтобы каждый педагог был заинтересован в презентации собственной деятельности. И чтобы этого добиться необходимо совершенствоваться постоянно в режиме быстроменяющихся событий нашего времени. Что для этого нужно сделать? Как создать систему работы? Прежде всего, избавиться от стереотипов, планировать деятельность в инновационном режиме через новые формы, методы и приёмы.

Мы предлагаем вам рассмотреть формы работы педагога:

- Традиционные /исторически сложившиеся/
- Инновационные /современные формы, которые широко используются, как современный инструмент методической деятельности/
- Модифицированные /в эту группу мы включили те формы, которые не достигли широкого использования/

Мы хотели бы подробнее остановиться на одной из ярких форм педагогической деятельности — кейс-стади.

Кейс-стади — это форма основанная на кейсовой технологии, являющейся технологией интерактивного взаимодействия.

Высказывание дениса никитина — одного из преподавателей вуза отражает основную мысль кейс-стади:

«чтобы научиться водить машину, вам не нужно слушать многочасовые лекции об устройстве двигателя внутреннего сгорания. Все, что нужно, это машина и хороший инструктор».

Кейс-стади (от слова кейс) — что означает реальная ситуация, то есть это метод конкретных реальных ситуаций.

Кейс-стади — от английского «case study» — изучение ситуации — качественный метод изучения явлений на основе конкретных ситуаций.

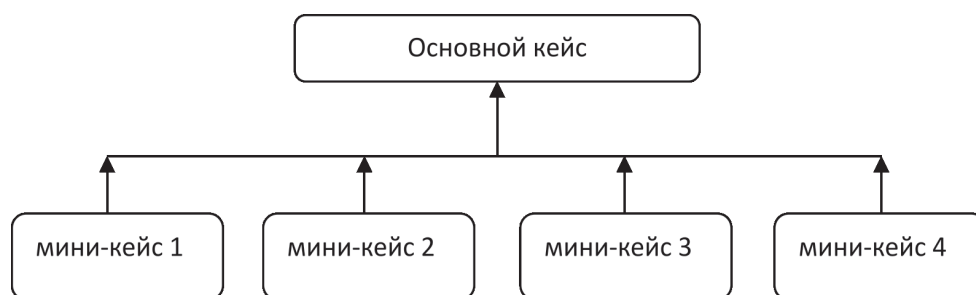
Сущность кейс-стади — изучение общих закономерностей на примере

анализа конкретных случаев. Возникла технология ещё в самом начале 20 века в США, в Гарвардской школе бизнеса. Позже препода-

ватели вузов стали применять их в обучении юристов. Молодым юристам для того, чтобы они научились на практике мастерству, предлагали старые архивные судебные дела для разработки. Исследования показали, что данный метод превосходит результат обучения, нежели слушание лекций, чтение литературы. Что такое кейс?

Кейс — это жизненная история, включающая в себя необходимую информацию: для принятия решения, для разрешения конфликта или проблемы, которая может быть предложена для обсуждения в группе и выявления позиций слушателей по существу вопроса. Существует много разновидностей кейсов.

а мы остановимся на одном из видов кейсов — это кейс-айсберг, который предусматривает решение ситуации, где дополнительная информация не предоставляется, участники информацию добывают самостоятельно, основываясь на собственном опыте. В нашем случае — решение ситуации будет основано на вашем собственном опыте. Обратите внимание на модель разработки кейса. Вам предлагается основной кейс. Для того, чтобы найти решение ситуации основного кейса, вам понадобится информация, которая предусматривает решение ряда мини-кейсов.

Критерии оценивания кейсов:
Грамотное решение проблемы;
Новизна и неординарность решения проблемы;
Краткость и четкость изложения теоретической части;
Качество оформления решения проблемы;
Этика ведения дискуссии.

Мини-кейс «одарённый ребёнок — особый подход...»

На одной из олимпиад школьников по определению уровня их функциональной грамотности, напротив графы с заданием учащийся написал: задание некорректное, не соответствует реальной действительности». Ему, разумеется, этот балл не был зачтён. На что он возмутился. Подняли все материалы его работы. Содержание задачи было следующим: «крестьянка пришла на базар продавать яйца. Первому покупателю она продала половину всех яиц плюс пол яйца, второму треть оставшихся яиц плюс треть яйца, третьему последние 11 яиц. Сколько яиц продала крестьянка?» как можно отделить пол яйца или треть яйца, где вы видели, чтобы на базаре отделяли кому-то пол яйца? Кто прав, кто виноват? Найдите выход из создавшейся ситуации. Использовать кейсы можно на различных уроках в начальной школе. Естественнонаучная грамотность как один из видов функциональной грамотности обучающихся начального уровня образования: степень способности использовать естественнонаучные знания, выявлять проблемы и делать обоснованные выводы, необходимые для понимания окружающего мира и тех изменений, которые вносит в него деятельность человека, и для принятия соответствующих решений.

Так, например, при подготовке к

суммативному оцениванию по естествознанию в 3 классе можно предложить следующие вопросы:

1. Напиши два примера естественных тел: 2. Напиши два примера искусственных тел:

3. В каких состояниях бывают вещества? Напиши:

4. Какие газы входят в состав воздуха. (смотри схему).

5. Вставь пропущенные слова в текст: почти всё живое на земле не может обойтись без _____.

Самые большие водоёмы на земле — это... Самый большой океан — это... Самый маленький океан — это... В Казахстане источники, которые дают лечебные воды называют... Самая большая река в Казахстане называется — ...

6. Для чего вода нужна человеку. Напиши 2-3 примера.

Содержание кейсов разнообразное и соответствует возрасту детей, отражает программный материал познавательного развития и воспитания на уроках естествознания.

Каждая группа предлагает своё предложение по поводу решения основного кейса относительно информации, добытой в процессе разработки мини-кейса.

Разработка основного кейса происходит после разработки малых кейсов.

Ольга Ивановна СУЧКОВА,
Марина Алексеевна ТЫЧИНСКАЯ,
учителя начальных классов
КГУ «Бородинская средняя школа»
отдела образования по
району Алтай
Управления образования
Восточно-Казахстанской области.

Формирование читательской грамотности на уроках русского языка и литературы

Сегодня перед казахстанской системой образования стоят проблемы повышения конкурентоспособности качества образования, адаптации его к реальным этапам жизни, поскольку человек живет и работает в обществе в условиях, требующих высокого профессионализма и интеллектуальной деятельности для принятия правильных решений, связанных с различными жизненными вопросам.

Казахстан впервые принял участие в международном исследовании PISA-2009 с целью получения достоверной информации для определения качества образования 15-летних школьников. Для нашей страны основной причиной участия в этой программе стал ряд факторов, напомнивших нам о необходимости реформирования системы мониторинга и оценки образования.

До сегодняшнего момента считалось, что чем больше читаешь, тем больше знаешь; книга — твой друг и учитель; кто много читает, тот много знает и т.д. Конечно, нельзя этого отрицать. Ведь знающий человек многогранен, интересен, полезен. У него развито воображение и речь, он интеллектуал. Всё это так. Но способен ли этот человек использовать свои знания, быть успешным, перспективным, содержать себя и свою семью? Далеко не всегда. Современный мир прагматичен, в нём нет место слабому. Это все понимают, но не каждый способен, даже имея определённый ба-

гаж знаний, справиться с проблемами и трудностями. На сегодня, я считаю это актуальная проблема, касающаяся всех. Как же быть? Что делать? Хочется, чтобы дети были счастливы, могли ориентироваться самостоятельно в жизни. Как помочь им? Читать. Да, читать. Только не просто читать, а овладеть «грамотным чтением». Что же это такое? На этот вопрос нам даёт свой ответ PISA — международный проект оценки достижений школьников.

В 2023 году от Казахстана в исследовании PISA приняли участие 270 школ и колледжей.

Международное исследование PISA один раз в три года проверяет читательскую грамотность 15-летних школьников.

Читательская грамотность — способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением, для того чтобы достигать своих целей, расширять знания и возможности, участвовать в социальной жизни.

Предлагаю рассмотреть наиболее универсальные приемы работы для формирования читательской грамотности.

1. Приём «Инсерт». Этот приём позволяет ученику контролировать свое понимание прочитанного текста. Дети знакомятся с маркировочными знаками, а далее по мере чтения ставят их на полях распечатанного текста для отдельных абзацев или предложений.

Пометки могут быть разными:

- Знаком «плюс» отмечается в тексте уже известная ученику информация.

- Знаком «минус» отмечается новая, неизвестная информация. Ученик ставит этот знак только в том случае, если он был не знаком с ней раньше.

- Знаком «восклицательный знак» отмечается то, что удивило ребенка.

- Знаком «вопрос» отмечается то, что вызвало затруднение, и ребенок хочет узнать подробнее. Этот приём требует от ученика активного и внимательно-го чтения. Он обязывает вчитываться в текст, отслеживать собственное понимание в процессе чтения текста или восприятия любой иной информации.

2. Верные-неверные утверждения.

Прием можно применять как при постановке проблемы: дать предложения, чтобы ученики нашли ответы в материале параграфа, так и при контроле: проверить внимательность чтения на сюжетном и детальном уровнях. На уроках литературы такой прием особенно удобен при проверке текстов большого объема. 1) Главного героя романа Тургенева «Отцы и дети» звали Евгений Александрович Базаров (нет).

2) Действие романа происходит до отмены крепостного права (да).

3) Аркадий был единственным ребенком Николая Петровича (нет).

4) Анна Сергеевна Одинцова была вдовой (да).

5) Базаров умер от тифа (да).

3. Прием «Лови ошибку». Целью данного приема является формирование умений читать вдумчиво, на основе имеющихся знаний подвергать сомнению достоверность имеющейся информации или находить ошибки разных типов. Учитель подготавливает

текст, содержащий ошибки, и предлагает учащимся выявить их. Ребята анализируют предложенный текст, исправляют неверное, аргументируют свои выводы.

За всё бирется, да не все удоемся. Одной рукой собирай, а другой раздвигай! Малая искра города поджигает, а сама прежде всех помирает. Одной рукой поганяет, а другою слезы утирает. С камня лыка не надирешь. Добрые умерают, да дела их живут. По росту и одежку подбирай.

4. Работа с устаревшими словами.

Бывают такие тексты, где необходимо отдельно уделять внимание архаизмам и историзмам. Чтобы было нагляднее, можно оформить его в виде свитка или книжки. Прием заставляет не пропускать данные слова, а акцентирует на них внимание. Например, фрагмент из «Оды на день восшествия...Елисаветы Петровны» М.В. Ломоносова для подобной работы. В долинах раздаются клики:

Великая Петрова *дщерь*
Щедроты отчи превышает,
Довольство муз усугубляет
И к счастью *отверзает* дверь.

Работа по формированию читательской грамотности является обязательной при подготовке к ЕНТ. На каждом уроке ученики должны уметь извлекать информацию, анализировать ее и перерабатывать. При подготовке к сочинению по русскому языку, литературе, итоговому сочинению необходимо уделять внимание систематизированной работе с текстами. Целесообразно вести читательский дневник с записью проблем и аргументов с пояснениями. Работая с любым текстом, необходимо находить ответы на следующие вопросы:

- 1) О чем рассказывает данный текст?
- 2) Каких тем касается автор?
- 3) Какому вопросу автор уделяет большее внимание?
- 4) Зачем автор написал текст?
- 5) Как сам автор отвечает на поставленные в тексте вопросы?

Отработка стратегии смыслового текста обязательно должна проводиться через совместную деятельность учителя и ученика. Это позволяет увидеть, насколько хорошо поняли прочитан-

ное обучающиеся и нет ли необходимости дополнительного разъяснения подтекста. Приемы для работы по формированию читательской грамотности могут быть использованы на разных этапах урока и не только филологами, но и другими педагогами.

Елена Геннадьевна ЧАЛОВА,
Учитель русского языка и литературы
школы-лицей №46
г. Шымкент.

Формирование самостоятельности младших школьников через развитие учебной мотивации

**Гульжан
Нигматуллаевна
ШАЛАНОВА,**
учитель начальных
классов Частная
школа
«Академия Реал»
г. Астана.

Сегодня, в век технологического и информационного прогресса, к ученику предъявляются новые требования в любой сфере, он должен быстро ориентироваться, быть мобильным и обладать уже сформированным «пакетом» универсальных компетенций, которые позволяют ему быть успешным. Обществу необходимо молодое поколение, которое видит собственные вершины профессионального и личностного роста, способно творчески мыслить, работать в непрерывно меняющемся обществе, разрабатывать собственные стратегии поведения, принимать реше-

ния и нести ответственность за себя и других перед обществом. Современная действительность предлагает большие возможности для этого, разнообразие деятельности, воплощение самых смелых идей. Потребность в актуальных знаниях о детях младшего школьного возраста с учетом современных реалий более полное представление об этом дает изучение ценностно-смысловой сферы, его внутреннего содержания, переживаний наших детей. Однако на практике мы сталкиваемся с обратной стороной, ученики, не способные принимать решения или выбирающие неадекватные стратегии, терпящие неудачу, утрачивают всякое желание ставить новые цели, видеть перспективы. Из-за депривации целей, низкой фрустрационной толерантности, сенситивности к критике, малодифференцированности целей, ученики попадают под влияние негативного воздействия интернета. Одним из способов понимания совре-

менного ребенка является комплексное изучение ценностно-смысловой сферы, выделение общих и специфических особенностей, учитывая факторы влияния социокультурных пространств, в которых развиваются дети.

Выявление специфических особенностей смысложизненных ориентаций современных детей в условиях разных социокультурных пространств. Предполагается, что смысложизненные ориентации у современных ребят в условиях разных социокультурных пространств обладают рядом специфических особенностей. Мы учителя стараемся донести до них в чем «смысл жизни» и для чего они учатся с учетом особенностей уровня рефлексивности, субъективной оценки окружающей социальной среды. Разные дети демонстрируют существенные различия в представлениях о жизненных перспективах, способах реализации поставленных целей. Одни думают учиться надо, чтобы родители были довольны и хвалили их, другие вообще поучают за хорошие результаты материальные поощрения, чего категорически нельзя допускать, тем более в начальной школе и лишь немногие считают, что учиться надо, чтобы стать умными и в дальнейшей жизни было легче сделать выбор и стать успешными людьми.

Полученные данные позволили нам говорить о том, что детям свойственна склонность подражать значимым взрослым, в частности родителям и знаменитостям, в их представлении это ассоциируется с успешностью.

Младшим Школьникам свойственно лишь частично соотносить свои мечты, желаемые цели с практической деятельностью, мы видим, что временная перспектива для них имеет малый жизненный промежуток. Чаще ориентация на романтические и успешные профессии

происходит под влиянием средств массовой информации и виртуальных сообществ. Они могут представлять себя путешественниками, моделями, банкирами, известными актерами, спортсменами, при этом не иметь полного представления о реальности приобретения профессиональных навыков в данных профессиях, не могут сопоставлять свои личностные данные с требованиями выбранной профессии и оценивать риски неудачного выбора.

Ученики гордятся своими достижениями в прошлом, хранят свои грамоты и дипломы за победы в конкурсах и олимпиадах. В их представлении мы педагоги должны сформировать четкое понимание, что они несут ответственность за свои решения, и затем могут контролировать свою жизнь. При этом все же так же нуждаются в психолого-педагогическом сопровождении на значимых этапах становления.

Описанные нами особенности ценностно-смысловой и мотивационно-потребностной сферы обучающихся оказывают влияние на все компоненты структуры психологического возраста младших школьников. Под влиянием быстро и существенно изменившейся социальной ситуации развития происходят качественные изменения в процессе развития самосознания, становления системы ценностных ориентаций.

В настоящее время на практике в беседе с ребятами 8-10 лет действительно отмечаются данные противоречия. Это можно объяснить тем, что они находятся на этапе определения ценностных и жизненных ориентаций, которые не всегда совпадают с объективной действительностью. Нужно учесть и тот фактор, что они ограничены в своих возможностях (возрастные особенности) проводить правильную фильтрацию и

анализ полученной из вне информации. Огромную роль в этом процессе играет семья и ближайшее окружение. Однако в силу разных факторов (занятость родителей, патология воспитания, эмоциональный дефицит в общении) дети могут не получить достаточных критериев для всестороннего оценивания социального контекста, примеров разных способов решений (от проблемных до обыденных), постановок целей и способов их воплощений в жизнь.

В данной статье нами рассмотрен лишь один аспект изменений, характерных для современного ребенка. Все это влияет осознание своей ценности и мотивации умение самостоятельно видеть себя в жизни выполнять самостоятельно задания предлагаемые в школе так, например, во время выполнения формативных, суммативных работ, олимпиадных, тестовых заданий. У одних вызывает затруднения математические задачи, другие с легкостью выполняют их, но затрудняются в выборе решений грамматических заданий по русскому языку

Или есть такие, которым очень сложно выполнять задания по математике и русскому, но зато они с легкостью выполняют задания по естествознанию и познанию мира. Тем самым показывая склонность к той или иной науке. Это видим мы, учителя начальных классов, и стремимся помочь определить и сделать акцент именно на те виды заданий, которые у него получаются.

Например, по математике при выполнении Суммативного оценивания по математике за раздел «Величины и их единицы измерения» обучающиеся показывают свои знания, умения, навыки:

Сравнивать значения величин длины:

см, дм, м/ массы: кг, ц/ объема (емкости): л / времени: ч, мин, месяц, год и выполнять действия сложения/вычитания/ умножения/деления со значениями величин

Определять время по циферблату: часы и минуты. Обучающийся:

- сравнивает именованные числа, используя соотношение величин;

- выполняет действия сложения и вычитания над значениями именованных величин;

- использует циферблат для определения времени.

И затем уже применяет свои знания на практике. Или во время суммативного оценивания по русскому языку за раздел «Моя семья и друзья».

Вид речевой деятельности - чтение и письмо.

Цель обучения:

- создавать небольшие тексты (рассказ) на основе особенностей художественного стиля (с помощью учителя);

- переносить слова по слогам; переносить слова с буквами й, ь; с двойными согласными;

- писать правильно в словах сочетания жи-ши, ча-ща, чу-щу, чк, чн, нщ, шн;

Обучающийся:

Выписывает выделенные слова, определяет число букв/звуков;

Переносит слова с двойными согласными, с буквами Й и Ъ по слогам;

Записывает в словах сочетания жи-ши, ча-ща, чу-щу, чк, чн, чк-чн.

Тем самым показывает уровень мыслительных навыков через применение.

Реализация учебных программ начального уровня образования достигается за счет *мотивации младших школьников к самостоятельным учебным действиям.*

Көзінді қорға!

Сабаққа негізделген оқу мақсаттары	5.1.2.1. Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтау		
Сабақ нәтижесі	Барлық оқушылар орындай алады: Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсінеді. Оқушылардың көпшілігі орындай алады: Қарапайым сөйлеу үлгілерін қолдану арқылы көзді қорғау жайлы ақпарат береді. Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтайды. Кейбір оқушылар орындай алады: Өз ойын айтуда тыңдалған материалды өмірмен байланыстырады. Тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты анықтайды.		
Бағалау критерийі	Берілген сұрақты түсініп лайықты жауап бере алады; Шағын диалогке қатыса алады.		
Ресурстар	Оқулық, суреттер, кеспе қағаздар және әр түрлі заттар, топтық тапсырмалар, кері байланыс, стикер.		
Әдіс-тәсілдер	Диаграмма, сұрақ-жауап, әңгімелеу, викториналық ойын, адасқан сөздерді табу, түсіндіру		
Пәнаралық байланыс	Информатика, биология, орыс тілі		
Алдыңғы оқу	«Менің электронды поштам»		
Сабақтың жоспары			
Жоспарланған уақыт	Сабақ барысы	Ресурстар	Бағалау
Басталуы 5 минут	Ұйымдастыру кезеңі. Психологиялық ахуал ! «Жүрек жылуы» Күніміз сәтті өтсін! Сабағымыз жемісті болсын! Шапшаң және тапқыр болайық! Өткен сабақтың тапсырмасын «Интерактивті викториналық ойын» арқылы «Компьютер және электрондық пошта туралы не білесің?» тақырыбында ойын түрінде тексеремін. Тапсырманы айтады, тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді.	Түрлі-түсті шарлар Интерактивті тақта, компьютер	
	Оқушылардың жаңа сабаққа деген қызығушылығын ояту мақсатында «Қиынды суреттер» арқылы оқулықтағы жаңа сөздермен жұмыстанабыз. Сөздікпен жұмыс. Интерактивті тақтадан тақырыпқа қатысты жаңа сөздермен таныстырамын, аудармасын айтқызамын. Оларды оқиды, оқушыларға қайталатамын, оқушылар ауызша сөз тіркестерін, сөйлем құрайды. Қорғаушы көзілдірік – защитные очки; Көзжанары – глаза; Ғаламтор – интернет;	Оқулық, сөздік, қиынды суреттер, презентация	

Жаңа білім	Артық — больше чем; Нашарлайды — становится хуже; Алысқа — далеко; Көп — много; Ұзақ — долго. Мысалы: «Суреттер сөйлейді» әдісі арқылы сөйлемдер құрайды. Қорғаушы көзілдірік көзді сақтайды. Компьютер адамның көзжанаарына зиян келтіреді. Ғаламтордан барлық ақпаратты табамын. 1-тапсырма. Айтылым. «Көз жанарына қажетті дәрумендер» диаграммасына қажетті сөздерді «Сәйкестендіру әдісі» арқылы айт. Сол сөздерді қатыстырып, сөйлем құра. Топтық жұмыс. Дискриптор: балалар суреттерді сәйкестендіреді.	Интерактивті тақта	Бағдар- шам әдісі мен баға- лау Смайлик әдісімен бағалау																																																
Ортасы	2-тапсырма. Айтылым. Сөйлемдерді оқы. «Иә» не «Жоқ» әдісі арқылы жауап бер. Карточкамен жеке жұмыс. <table border="1" data-bbox="327 987 959 1272"> <thead> <tr> <th>№</th><th>Компьютер не үшін керек?</th><th>Иә</th><th>Жоқ</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td><td>Компьютер ойнау үшін керек.</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <td>2.</td><td>Компьютер оқу үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> <tr> <td>3.</td><td>Компьютер сурет салу үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> <tr> <td>4.</td><td>Компьютер уақыт өткізу үшін керек.</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <td>5.</td><td>Компьютер есеп шығару үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> <tr> <td>6.</td><td>Компьютер денсаулықты жақсарту үшін керек.</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <td>7.</td><td>Компьютер ғаламтор үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> <tr> <td>8.</td><td>Компьютер ән тыңдау үшін керек.</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <td>9.</td><td>Компьютер көп білу үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> <tr> <td>10.</td><td>Компьютер көру үшін керек.</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <td>11.</td><td>Компьютер танысу үшін керек.</td><td>+</td><td>-</td></tr> </tbody> </table>	№	Компьютер не үшін керек?	Иә	Жоқ	1.	Компьютер ойнау үшін керек.	-	-	2.	Компьютер оқу үшін керек.	+	-	3.	Компьютер сурет салу үшін керек.	+	-	4.	Компьютер уақыт өткізу үшін керек.	-	-	5.	Компьютер есеп шығару үшін керек.	+	-	6.	Компьютер денсаулықты жақсарту үшін керек.	-	-	7.	Компьютер ғаламтор үшін керек.	+	-	8.	Компьютер ән тыңдау үшін керек.	-	-	9.	Компьютер көп білу үшін керек.	+	-	10.	Компьютер көру үшін керек.	-	-	11.	Компьютер танысу үшін керек.	+	-	Оқулық, презентация	Өз - өзі н бағалау
№	Компьютер не үшін керек?	Иә	Жоқ																																																
1.	Компьютер ойнау үшін керек.	-	-																																																
2.	Компьютер оқу үшін керек.	+	-																																																
3.	Компьютер сурет салу үшін керек.	+	-																																																
4.	Компьютер уақыт өткізу үшін керек.	-	-																																																
5.	Компьютер есеп шығару үшін керек.	+	-																																																
6.	Компьютер денсаулықты жақсарту үшін керек.	-	-																																																
7.	Компьютер ғаламтор үшін керек.	+	-																																																
8.	Компьютер ән тыңдау үшін керек.	-	-																																																
9.	Компьютер көп білу үшін керек.	+	-																																																
10.	Компьютер көру үшін керек.	-	-																																																
11.	Компьютер танысу үшін керек.	+	-																																																
Тілдік бағдар Сергіту сәті	Дискриптор: сұрақтарға дұрыс жауап береді. 3-тапсырма. Үш топқа бөлініңдер, «Диалог алаңы» әдісі арқылы суретті салыстырыңдар, айырмашылықтарымен ұқсастықтарын айтыңдар. Дескриптор: айырмашылықты және ұқсастықты ажыратады.	Презентация оқулық Презентация Оқулық, ере- же Интерактивті тақта	Қол шапа- лақтау																																																

Бағалау Кері байла- ныс	Орнымыздан тұрамыз, Шапалақты ұрамыз Оңға бір қарап, Солға бір қарап. Орнымызды табамыз. 4-тапсырма. Тыңдалым. Оқылым. Мәтінмен жұмыс. (мәтінді оқимын). «Адасқан сөздер» ойыны. Сөздер мен сөз тіркестері интерактивті тақтаға жазылады. Жұрнақ пен жалғауды табады. Дескриптор: адасқан сөздерді табады. 6-тапсырма. Жазылым. Мәтіндегі қою қара әріппен жазылған сөздердің антонимін тап. Артық — кем; Ұзақ — жақын; Нашарлайды — жақсарады; Алыс — жақын; Көп — аз. Дескриптор: сөздерге антонимдер жазады.	Сабақтан алған әсерлерін стикерге жазады	Басбармақ әдісімен бағалау <
-----------------------------------	--	--	---

Айгүл ТЛЕСОВА,
№26 ЖОББМ қазақ тілі мен
әдебиеті пәні мұғалімі.
Орал қаласы,
Батыс Қазақстан облысы.